

## KOLUMNA



Jože Poglajen

### Janezova dobitna kombinacija

STRAN 5

## AKTUALNO



Ivan Svetlik

### Spet na volitve – po starem

STRAN 6

## KOMENTAR



France Križanič

### O neoliberalni revoluciji

STRAN 7

## TEMA MESECA

### Kajuhovo leto, ob 8. februarju



Matjaž Kmecl

Med osupljivimi 12.000 slovenski pesmimi upora, kolikor so jih iz okupacijskega časa zbrali in odbrali slovenski literarni zgodovinarji, imajo Kajuhove pesmi posebno mesto. Ni jih veliko, toda ljudje so jih zaradi njihove človeške neposrednosti, gregorčičevske zvočnosti in tenkočutne intimnosti, združene s ponosno upornostjo, vzeli več kot za svoje. Še pred koncem vojne in še bolj po njej so jih množično tiskali in recitali. Porodila se je prava kajuhomanija – pesnik je postal simbolno poosebljenje slovenskega samozaupanja, vere vase, upornosti. Za razliko od »partizanske breze« je s svojimi verzmi ob vsem klicanju k uporuh ohranjal toplo, nežno čustvo do matere in ljubljene dekleta. »Brezarji« so se načelno prepirali o tem, ali v tistih mračnih časih sploh lahko napišejo pesem o brezi, če ni partizana s puško pod njo, Kajuh pa je preprosto in samoumevno povedal verze o češnjevih vejah, ki so se razcvetele v trpeči deželi, po kateri zdaj z roko v roki hodita dekle in on, ob tem pa pod belino češnjevih cvetov ležijo črni grobovi talcev. Potem pa: *Fant, ki je dekleta z rožo bil okitil, / je obležal v hostah lansko zimo... / In dekle? / V zaporih so umirala dekleta.*

Sporočilo Kajuhovih pesmi za današnji čas, zaradi česar je stoletnica njegovega rojstva razglašena za »Kajuhovo leto«, je pravzaprav trajno slovensko in človeško: ne obupaj, tudi če si še tako (po)tlačen, če se zdi čas še tako surov in blaten! Ostani človek; in če ti je usojeno trpljenje, tpi z uporno dvignjeno glavo, ob tem pa vztrajaj v uporuh. Tako smo Slovenci tudi obstali, čeprav nas je samo za drobiž med narodi, samo milijon; in čeprav so nam neprestano *pili kri biriči*, kot poje njegova pesem. Velja za zmeraj: verjemi v pravičnost in človeškost! – Gre za visoko moralno naročilo fanta s pesniško in uporniško dušo! Mladega moža, ki ga je življenje že navsezgodaj premetavalo iz ene preizkušnje v drugo, ga oropalo pravega doma in mu komaj enajsetletnemu namenilo smrt!

Današnjemu Slovcu je to komaj umljivo. Že to, da je toliko taktatnih ljudi, od najbolj preprostih do najviše šolanih, tvegalo življenje

za nekaj, kar so imenovali »svoboda« in je pomenilo obstoj slovenske skupnosti – takih, ki jim je okupacija res vzela življenje, je bilo na desetisoče – je naši trenutni družbi, ki se utaplja v lastni nepristnosti, preplavljeno s pogoltnostjo, po pameti komaj dosegljivo; kot morala komaj umljivo. Kot votla fraza že in kot snov za politične manipulacije tudi – več pa ne. Včasih se zazdi, da smo se znašli na moralnem pogorišču, ki je tako temeljito, da ga ne zmore ozdraviti nobena vojska moralistov (v najboljšem pomenu besede, torej ne dušebrižnikov, temveč resničnih družbenih čistilcev). Zdi se, da nam ne bo pomagalo drugega, kakor da s Kajuhom in njegovimi kulturniki v mislih vsakdo postori najboljše, kar zmore, da se te more znebiti.

Nekoč sem že omenil Anatola Franca, moralista v plemenitem pomenu besede, njegovo novelico o »žonglerju naše ljube Gospe«. Žongler je hodil dan za dnem umetno premetavat žogice v cerkev Mariji na čast – to je pač bilo največ, kar je zmožel – zanj je bilo žongliranje molitev; česa boljšega ni znal, bilo pa je neizmerno več kot brezdušno žebranje in ponavljanje besed ali govorjenja o pobožnosti. Globoko moralno, človeško čisto. – V Kajuhovi kulturniški skupini pri 14. diviziji je

**Isto leto, ko je slovenska hitlerjevska roka pokončala Kajuhovo mlado življenje, so slovenski partizani slavili stoletnico Prešernove Zdravljice.**

bila tudi plesalka Brina. Nikoli mi ni šlo prav dobro v glavo, kako in kaj lahko postori za partizanstvo; kako naj zapeše na mitingu, da bo s svojim plesom preprosto navdušila množico za narodnoosvobodilni boj. Lahko s pesmijo, lahko z recitacijo, govorom, skečem – toda s plesom?! Potem pa sem videl eno redkih slik z njenih nastopov – zdelo se je, da pleše pantomimično: zadaj so zrlri vanjo neverni in radevedni fantovski obrazi »iz ljudstva« – in zazdelo se mi je, da je med njo in njimi posebna moč, energija, ki jo je s svojim nastopom priklicala. Brina je (mislim) ples obvladala tako, da je vanj dodala vse svoje uporno bistvo; plesala je »naši ljubi Gospe Svobodi«, bila je »plesalka naše ljube gospe Svobode« – in to

## AKTUALNO 80. obletnica dražgoške bitke

### »Slovenski narod je bil obsojen na izginotje«



Na spominski slovesnosti ob 80. obletnici dražgoške bitke se je pri veličastnem spomeniku zbralo približno 1500 ljudi. Za izjemno kuliso so tudi tokrat poskrbeli številni praporščaki. Foto: Saša Alič

V vasi Dražgoše na obronkih Jelovice in pod Ratitovcem je bila 9. januarja osrednja slovesnost, 65. prireditve Po stezah partizanske Jelovice. Več kot 1500 udeležencev iz vseh krajev Slovenije ter delegacije iz Italije, Avstrije in Hrvaške so ob strogih varnostnih ukrepih zaradi epidemije covid-19 množično in dostojno počastili 80. obletnico tridnevnih bojov Cankarjevega bataljona.

Zbrane je pred mogočnim spomenikom nagovoril prvi predsednik Republike Slovenije Milan Kučan. Med drugim je opozoril na razraščajajoči se fašizem v demokratični preobliki in pozval ljudi, naj se udeležijo spomladanskih volitev. V Dražgoše so poleg predsednika republike Boruta Pahorja in predsednika državnega zbora Igorja Zorčiča prišli tudi predsednik

ZBZ NOB Slovenije Marijan Križman, namestnik veleposlanika Ruske federacije v Sloveniji Aleksej Pogonin, predstavniki veteranskih organizacij, Socialnih demokratov, Stranke Alenke Bratušek in Levice, predstavniki Zveze koroških partizanov, ANPI iz Videmske pokrajine in hrvaške Lipe ter ljubljanski župan Zoran Janković. Vsi so k spomeniku padlim borcem in drugih žrtev položili vence. Venca sta položili tudi delegaciji občine Škofja Loka in Krajevne skupnosti Dražgoše - Rudno.

V kulturnem programu, ki je bil posvečen tudi 100. obletnici rojstva Karla Destovnika - Kajuha, so nastopili Orkester Slovenske vojske, Partizanski pevski zbor, recitatorji Vesna Slapar, Katarina Stegnar in Primož Bezjak ter so-

pranistka Gaja Sorč. Prireditev je povezovala Jana Jenko.

Organizacijski komite za prireditve Po stezah partizanske Jelovice, ki ga vodi upokojeni general major Ladislav Lipič, je letos zaradi epidemičnih razmer pripravil le dva tradicionalna pohoda, ki sta bila veliko krajša, omejeno pa je bilo tudi število pohodnikov. 43. pohod Po poti Cankarjevega bataljona v Dražgoše se je tokrat začel na Logu v Poljanski dolini, skrajšan pa je bil tudi tradicionalni 22. pohod Železniki–Ratitovec–Jelovica–Dražgoše, in sicer predvsem zaradi obilice snega na Jelovici.

**Govor Milana Kučana objavljamo na 2. strani.**

J. A.

NADALJEVANJE NA STRANI 2



■ GOVOR MILANA KUČANA Dražgoše, 9. januar 2021

## »Prihodnost pričakujemo Slovenci raztreščeni«

Pred osemdesetimi leti se je tu na obronkih Jelovice zgodilo, kar se v vojnah dogaja. Izzvalo je vse, kar je v človeku najzlahtnejšega, zbudilo pa tudi, kar je v njem najslabšega. Boju in odporu borcev Cankarjevega bataljona, ki je bil visoko etično utemeljen s pravico naroda do obrambe svoje svobode in obstoja, je sledil strašen zločin. Maščevanje zaradi poraza, ki ga je prvič na tleh tretjega rajha doživela nemška vojska, je bilo strašno. Njen moralni poraz je bil hujši od vojaških izgub. Ognjeni zublji so bili poslednje, kar so videle oči v goreče domačije vrženih nič krivih domačinov. Njihov edini greh je bil, da so ljubili domovino in so jo po svojih močeh tudi pomagali braniti.

Podobne strahote se takrat niso dogajale samo v Dražgošah. Podobno usodo je doživelo Ustje v Vipavski dolini, pa češke Lidice, Orandour v Franciji in Lipe v Istri, Kitin v Beolurusiji, Marzalotta v Italiji. Vojna je presežno zlo. Je zlo zoper človečnost. Je pot v barbarstvo. Zato je delo za mir tako zelo dragoceno.

Za mir je šlo tudi v vojni, izzvani z agresijo JLA proti Sloveniji, ki jo je zapovedala hegemonistična politika takratnih centralističnih jugoslovanskih oblasti proti slovenskemu narodu, ko je uveljavil svojo naravno pravico do samoodločbe. Slovenci nismo želeli vojne. Svojo odločitev smo želeli uveljaviti po mirni poti, z dogovorom in zoper nikogar. Tudi to vojno so napadali izgubili, ker za svoje početje niso imeli etičnega opravičila in zato tudi ne motiva.

Naš odpor je bil globoko smiseln, čeprav je bil nasprotnik v orožju močnejši. Odpor je omogočil pogajanja, ki so zagotovila mir. Mir v Sloveniji je odprl pot do njenega mednarodnega priznanja. Globoko smiselna sta bila tudi boj in žrtev Slovencev med drugo svetovno vojno. Bila sta nesorazmerno velik prispevek k obrambi človeške civilizacije pred barbarstvom, ki ga je prinašal fašizem.

Živimo v razmerah, ko se svet spopada z resno, težko obvladljivo nevarnostjo, ki jo prinaša epidemija. V zavetju tega spopada prihaja do skrb vzbujajočih posegov v vrednotne temelje, na katerih sta utemeljena sodobna demokratična družba in mednarodni pravni red. Spodjedajo ju populizmi in nacionalizmi, protisolidarnostne suverenitetne doktrine in egoizmi, znotraj katerih je vse več znamenj oživljanja fašizma.

Tudi pri nas. A ti ne naletijo na odpor in zavračanje, kakršnega bi bilo pričakovati v narodu, ki je že bil njegova žrtev in mu je odrekal tudi pravico do obstoja. Namesto tega je celo slišati opozorila, da gre za pretiravanja in da o fašizmu govorijo ljudje, ki ga niso izkusili in doživeli. Kot da v narodovem spominu ni tržaškega Narodnega doma, Bazovice, Dražgoš, Osankarice, Begunj.

Res je, pri nas ni koncentracijskih taborišč, ni streljanja talcev, požigov vasi, etničnega čiščenja. Vendar so to že skrajne in logične posledice take ideologije. Ne gre pozabiti, da je fašizem prerasel v državno ideologijo in sredstvo za militaristično politiko z osvajalno



Milan Kučan v Dražgošah

vojno in zločini zoper človeštvo s tem, da je uporabil in zlorabil mehanizme demokratične parlamentarne demokracije.

Tarča te ideologije smo bili tudi Slovenci. Izzvala je odpor naroda, obsojenega na izginotje. Za ceno velikih žrtev smo se zavestno postavili na stran držav, ki so v apokalipsi največjega vojnega spopada v zgodovini prepoznale, da gre za obrambo civilizacije pred barbarstvom.

Zato ohranjamo občutljivost pri prepoznavanju znamenj njenega obnavljanja, zato moramo nanje opozarjati tudi v novih razmerah in jih imenovati s pravim imenom. Razumljivo, današnje podobe fašizma niso enake tistim iz polpretekle zgodovine. A izhodišča so enaka.

Treba je povedati, kam lahko vodijo razgradnja ustavne ureditve, poskusi vladanja z odloki, izigravanje in izsiljevanje zakonov, posegi v načelo delitve oblasti, napadi na sodstvo in sodnike, na neodvisnost tožil-

### ■ Čas po epidemiji bo zahteven. Okrevanje pa dolgo in težko.

cev in policije, na nadzorne ustanove, na svobodo tiska, na človekove pravice in dostojanstvo, kam vodijo uporaba in spodbujanje sovražnega in prostaškega govora, nespoštovanje ločitve cerkve in države, odnos do beguncev, zloraba zgodovinopisja in enačenje domoljubja z zahtevo po podpori sedanji vladi in politiki največje vladne stranke.

Treba je na to opozarjati in se temu upreti v imenu spoštovanja do svobodoljubnih prizadevanj preteklih rodov in odgovornosti do prihodnosti. O tej se danes odloča. Da znamenj in pojavov, ki so v povojnem času grobo posegli v idejo osvoboditve in boja zoper okupatorja, nismo prepoznali pravočasno, se nam je v ne tako davni preteklosti že enkrat maščevalo. Posledice čutimo še danes.

Prihodnost pričakujemo Slovenci raztreščeni kot nikoli doslej. Ne le po starih ločnicah, ki se vsiljujejo še iz tragičnih dogajanj med drugo svetovno vojno in po njej. Razdvaja nas tudi brezobzirno razkazovanje moči sedanjih oblasti, ki v življenje ljudi načrtno vnašajo nove razdore.

Tudi pri okrepanju za obvladovanje epidemije ne iščejo zavezništva z državljani, ampak med njimi iščejo krivce za neuspešen boj z epidemijo. Mirne protestnike štejejo za sovražnike. Zavračajo dialog z njimi, na njihove predloge, zahteve in

oporekanja odgovarjajo s policijsko represijo.

V času zaznamovanja 30-letnice poslušamo knjigovodsko naštevanijske dosežke vlade. Ti dosežki so v resnici dosežki celotne slovenske družbe, naporov in odrekaj velike večine državljanov. Veselimo se jih vsi, saj dokazujejo vitalnost in ustvarjalnost naših ljudi. Spoštujemo svoje delo in smo ponosni na doseženo. Nismo bili in ne bomo biti solzna dolina nesrečnih in nezadovoljnih ljudi. Ostajamo pa kritični.

Naj poudarim, da niso dosežki tisto, kar deli in razdvaja slovensko družbo. Razdvajajo stvari, o katerih vladajoča politika ne govori, jih pa počne. Počne jih z grobimi, nelegitimnimi in ilegalnimi posegi v ustavno pravno in socialno vrednotno tkivo družbe. Počne jih mimo volje ljudstva v imenu prikritih političnih in ideoloških ciljev: ustvariti drugo republiko, ki bo po njeni meri, v želji po tako imenovanem premiku celotne družbene strukture v desno, tudi skrajno desno.

Prepoznavanje teh teženj je tisto, kar izziva odpor. Ne morejo jih prikriti in zamegliti razdeljevanje predvolilnih daril in poskusi podkupovanja posameznih socialnih skupin z odpustki, niti obljube infrastrukturnih in drugih naložb županom. Ne morejo jih tudi zamegliti dejstva, da takšna delitev sredstev EU, namenjenih za okrevanje in razvoj po epidemiji, ne omogoča resnih strateških in strukturnih naložb, ki bi Slovenijo približale cilju zelene, digitalno in visoko tehnološko razvite države. Nasprotno, od tega cilja nas ta izključujoča politika vlade oddaljuje.

Namesto samohvale potrebujemo pošteno in realno oceno tako razmer kakor cene, ki jo bomo za to plačevali. Čas po epidemiji bo zahteven. Okrevanje pa dolgo in težko. Upravljanje države bo zahtevalo zaupanje in podporo državljanov, tudi odrekovanja. Lažniva slika zavaja in ne omogoča okrevanja, prav tako ne zvrčanje odgovornosti za lažno sliko na prihodnjo vlado.

Zato se je njenemu lažnemu slikanju treba upreti. Ne smemo se pustiti preslepiti. Zavedati se moramo, kakšna bo cena navideznih kratkovidnih koristi. Odgovor, ali smo na to pripravljeni, bomo dali na prihajajočih volitvah. Te so edino demokratično sredstvo za zamenjavo oblasti. Zato se je volitev treba udeležiti in premisliti, komu zaupati svoj glas. To naj bo sporočilo letošnjega spominskega srečanja na Dražgošah.

■ OBLETNICA Pohorski bataljon

## Kljub odpovedi veliko obiskovalcev

Tako kot lani je tudi letos odpadla spominska slovesnost ob 79. obletnici poslednjega boja Pohorskega bataljona, ki so jo občine Slovenska Bistrica, Ruše, Zreče, Oplotnica, Slovenske Konjice in Mestna občina Maribor načrtovale 8. januarja na prizorišču bojišča Pohorskega bataljona pri Treh žebli na Osankarici na Pohorju. Kulturni program je pripravljala Osnovna šola Pohorskega bataljona Oplotnica, slavnostni govornik pa bi moral biti načelnik generalštaba Slovenske vojske, generalmajor Robert Glavaš.

Kljub odpovedi se je pri spomeniku na Osankarici zbralo veliko obiskovalcev in pohodnikov, delegacij borčevskih in drugih veteranskih organizacij ter strank, da so dostojno počastili obletnico padca Pohorskega bataljona. Na Pohorje je prišla tudi nekdanja partizanka Valerija Skrinjar Tvrz - Valči, ki je imela kratek nagovor, skupaj s podpredse-

dnikom ZZB NOB Slovenije Božom Novakom pa je k spomeniku položila venec slovenske borčevske organizacije. Zbrane je pozdravil tudi predsednik ZB Ruše Jože Gašparič. Vence padlim borkam in borcem v spomin so položili še predsednik Borut Pahor, mariborski župan Aleksander Arsenovič, županja občine Ruše Urška Repolusk in potomci družine Šarh.

Na predvečer 79. obletnice padca legendarnega Pohorskega bataljona bi morala biti slovesna akademija v Viteški dvorani Bistriškega gradu. Tudi ta prireditev je zaradi koronavirusa odpadla. O pomenu in boju Pohorskega bataljona ter zdajšnjih razmerah pri nas bi moral spregovoriti Borut Kruder, predsednik ZB Slovenska Bistrica (poudarke iz njegovega govora bomo objavili v prihodnji številki Svobodne besede).

S. B.



NADALJEVANJE S STRANI 1

## Kajuhovo leto, ob 8. februarju

so ljudje začutili; sprejeli so jo kot svojo znanilko. Kakor da bi prišla naravnost iz novele Anatola Franca, bližnja sorodnica pobožnega žonglerja. Svobodi je namenjala vse najboljše iz sebe, ko je k njej na mitingu »molila« s plesom. Boljše in bolj zvesto ne bi mogla. – Tako je tista leta delovala velikanska množica Slovencev.

Takšno je torej sporočilno bistvo Kajuhovega leta: tudi če smo do vratu v močvirju (pa upajmo, da nismo), bomo celo v največjih stiskah verjeli v tisto našo moč, ki nas je s kulturo, jezikom in voljo ohranjala skozi stoletja. Isto leto, ko je slovenska hitlerjevska roka pokončala Kajuhovo mlado življenje, so

slovenski partizani slavili stoletnico Prešernove Zdravljice. Že takrat so jo razumeli in sprejemali kot svojo himno. Poskrbeli so za njen lepotni natis, ki ostaja slej ko prej eden najlepših, vrhunskih, ljubeče skrbnih izdelkov našega ilegalnega tiskarstva. Pisalo se je leto 1944.

Danes se piše 2022, skoraj osem desetletij po Kajuhovi telesni smrti. Za njim je ostal droben zvečič verzov z izjemnim sporočilom iz duhovnega sveta Zdravljice. Ne bi bili vredni sebe, svoje mukoma nastale države in svoje zgodovine, če mu ne bi sledili. Če ne bi to, da smo ga imeli in ga imamo, praznovali s posebnim, njegovim – Kajuhovim – letom!



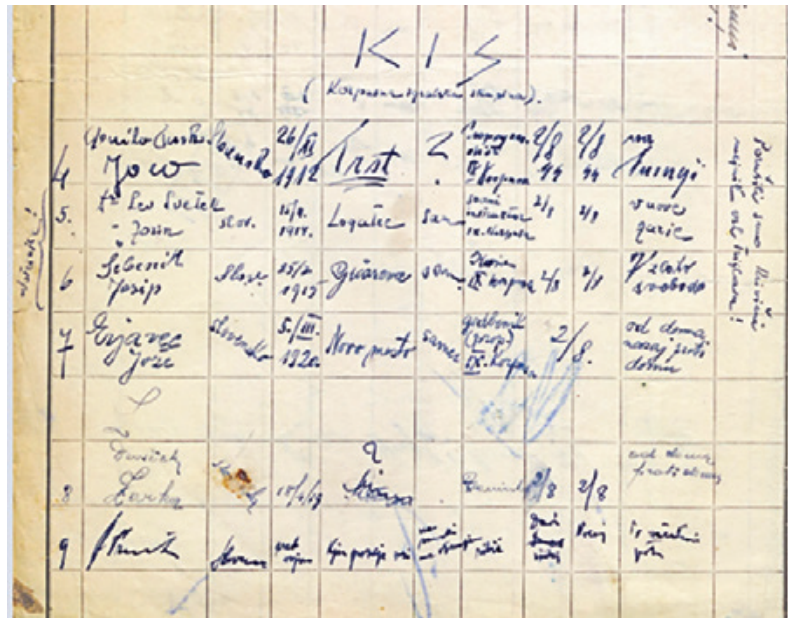
## DOGODKI Planinsko-zgodovinski vodnik

# Po sledih rapalske meje

Vodnik je izdala in založila Planinska zveza Slovenije ob stoti obletnici podpisa Rapalske pogodbe. Avtor publikacije je **Dušan Škodič**, izdajo pa je s sofinanciranjem omogočila Fundacija za šport. V vodniku je zajetih in opisanih približno 50 vrhov in naselij kot izletniških točk, kjer je potekala rapalska meja.

Dokončno, popravljeno državno mejno pogodbo med kraljevina Italijo in Jugoslavijo (SHS) so podpisali 12. novembra leta 1920 v mestu Rapallo. Prvotni osnutek italijanske meje je zajemal tudi svet med Savo Bohinjko in Savo Dolin-

reti z jugoslovanskim predlogom. Tudi v našem, gorenjskem primeru se je po zaslugi Pupina italijanska meja spremenila, zamaknila nazaj na zahodno stran tako, da je meja na novo potekala z današnje »tromeje« na Peči, se spustila v Rateče in se na drugi strani Zgornje Savske doline vzpela preko Ponc do V koncu špice in nato preko Kotovega sedla na vrh Jalovca in naprej po grebenih Šit, Travnika, Mojstrovk preko prelaza Vršiča mimo Prisojnika in Kriške stene v Luknjo in po Bambergovi poti – grebenu čez Plemenice na vrh Triglava. Z vrha se je jugoslovanska meja spustila



Člani kulturne skupine IX. korpusa na čelu z Danilom Turkom - Jocom, ki so osvojili vrh Triglava leta 1944, so se vpisali tudi v vpisno knjigo. Knjigo hrani Slovenski planinski muzej.

ko, torej območje Bohinja, Bleda, Jesenic, Kranjske Gore in celotnega območja Julijskih Alp z vrhom Triglav. V prizadevanjih, da država Jugoslavija vendarle dobi nekaj več površin, kot pa so si zamašljali Italijani, so v to jugoslovansko delegacijo za določevanje poteka državne meje vključili svetovno znanega in vplivnega znanstvenika, tudi sošolca takratnega ameriškega predsednika Wilsona, **Mihajla Pupina**, z namenom, da pri Wilsonu posreduje, da bi se pri dokončni določitvi državne meje upoštevali predlogi Kraljevine SHS. Mihajlo Pupin je privolil in bil vključen v to komisijo in vsaj deloma mu je uspelo prod-

na Dolič in mimo Kanjavca na Prehodavce in se povzpela na greben Lepega Špičja. Vrh Triglava kot simbol slovenstva in največji biser Julijskih Alp, dolina »Zaježera« in Triglavsko jezero so tako na veliko srečo znova prešli na gorenjsko, jugoslovansko stran.

Mihajlo Pupin: »Če ne bi bilo tam (v Parizu) Ribarša in drugih slovenskih delegatov, niti Slovenci ne bi nikoli izvedeli, da sem jim jaz v zadnjem trenutku rešil Bled in blejski trikotnik s Triglavom, in jaz ne bi bil častni prebivalec Bleda.« Občina Bled je leta 1921 Pupina v zahvalo in za pomoč, da je ta svet ostal Slovincem, nagradila s podelitvijo



Spomenik Mihajlu Pupinu na Bledu

naslova častnega občana Bleda. Leta 2015 pa so Mihajlu Pupinu za to dejanje in zasluge v regatnem centru na Bledu občina Bled, Srbija in Slovenija postavili kip.

Že med drugo svetovno vojno sta bila vseskozi prisotna želja in hotenje, kako v tem boju doseči cilj, da se Primorska, Posočje, Gorica in Furlanija - Julijska krajina znova priključijo matični slovenski domovini. 30. maja 1944 so se na vrh Triglava povzpeli partizani, patrolja Gradnikove brigade, z jasnim ciljem: meja se mora zbrisati in slovenski narod ponovno združiti. 2. avgusta 1944 je vrh Triglava zavzela partizanska kulturniška skupina IX. korpusa, ki je krivično postavljeno rapalsko mejo »popravila«. Kulturniki so mejni kamen rapalske meje simbolno spustili v triglavske prepadne globine. Meje na vrhu Triglava ni bilo več. Kot »komandant« vrha Triglava je ostal večni Aljažev stolp.

**Franc Ekar**

## Po kavbojke v Postojno

Avtor Dušan Škodič je v vodniku zapisal: »Če bi leta 1945 Primorsko in Trst osvobodili zavezniki, bi bila ta meja brez vsakega dvoma še danes za Logatcem in do leta 1990 bi se po kavbojke vozili v Postojno.«



KOLUMNA

Martin Premk

## Hlapčevanje tujcem

Leta 2022 bo minilo sto let od rojstva največjega partizanskega pesnika, Karla Destovnika - Kajuha. Vlada in pristojno ministrstvo pod vodstvom neotesanega ljubitelja dobe kapljice seveda nista imela posluha, da bi leto 2022 tudi uradno razglasila za Kajuhovo leto, ampak je bilo razglašeno leto Plečnika in Tartinija. Da Giuseppe Tartini nima nič s Slovenci, razen da se je rodil v Piranu, prav nič ne moti »domoljubov« na oblasti, saj tako ali tako vsem na obeh brezstransko hlapčujejo tujcem, prodajajo vse, kar nam je še ostalo, povrh vsega še častijo nacistične in fašistične zločince in izdajalce.

Taki vladi Kajuh in vsi, ki so se »s puško in knjigo« bojevali za svobodo, obstoj naroda, enakopravnost in boljše življenje vseh, nikakor ne morejo biti vzor. Poskusi raznih miselnih ubožcev in plačanih hujskačev spremeniti zgodovino se pod trenutno oblastjo besno nadaljujejo. To je bilo pričakovano tudi ob

80. obletnici bitke v Dražgošah ob največjem pomniku partizanskega upora in nacističnega nasilja. Kar je o Dražgošah objavila naša javna televizija, je bilo še najbolj podobno izkrivljanju zgodovine, ki ga je počela beograjska televizija pod režimom Slobodana Miloševića, ko je zgodovino podlo izkoriščala za ustvarjanje sovraštva med ljudmi. Vsem zrelim družbam, državnim narodom in urejenim državam je jasno, da je upor proti napadalcu dolžnost, izdajstvo pa največji zločin, ki ga lahko nekdo zakrivi proti lastnemu narodu. Če so se nasilni napadalci na upor odzvali še z večjim nasiljem, za to ne morejo biti krivi uporniki oziroma partizani. Za miselne klečepalce in pisunske sluga pa je dojemanje naše zgodovine po hlapčevsko drugačno, češ, če so Nemci vzeli kravo, je to pravilno in dovoljeno (oni so »gospodarji«, »zakoniti okupatorji« ali celo »višja rasa« v glavah nekaterih zblojencev); če so jo pa vzeli partizani, je to »revolucija« in seveda »zločin«. Po takih izkrivljenih pogledih so partizani, naši soljudje, vse delali pro-

tizakonito, tujcem pa je dovoljeno vse, zato so nas Nemci upravičeno in zakonito okupirali, ubijali in požigali. Če bi takšni pogledi veljali tudi za leto 1991, potem bi bila Teritorialna obramba kriva, da je v Gornji Radgoni jugoslovanska vojska odprla ogenj na mesto in ubila civiliste. Po takšnih merilih je med osamosvojitveno vojno tudi slovenska policija »pahnila ljudi v nesrečo«, ko je avtomobile in tovornjake postavljala v barikade, ki so jih napadalci potem bombardirali. Medtem ko se za leto 1991 ponosno govori, da smo se uprli »četrti najmočnejši armadi v Evropi«, pa so partizani z »upiranjem močnejšemu sovražniku« samo povzročali nepotrebne žrtve. Takšni pogledi, uperjeni proti lastnemu narodu in soljudem, ne spadajo v javnost, ampak bi jih v

**Poskusi raznih miselnih ubožcev in plačanih hujskačev spremeniti zgodovino se pod trenutno oblastjo besno nadaljujejo.**

normalni družbi zgolj delili zagrenjeni pijančki v vaških beznicah. A žal so pod trenutno oblastjo taki pogledi skoraj že postali »uradna« zgodovina, ki se ji je poklonila tudi naša najvišja moralna (ne) avtoriteta. Res

bi bilo bolje, da sploh nimamo prvega predstavnika naroda, kot pa da imamo bednika brez morale in hrbenice, ki brez sramu prebira vnaprej pripravljene neumnost, samo da zadovolji svojo samovšečnost. S tem, ko se je ob obletnici dražgoške bitke pridružil skrbno načrtovani gonji proti partizanom, se je dokončno razgalil kot lutka v rokah tistih, ki spreobračajo zgodovino in hočejo »novo resnico«. To »novo resnico« hočejo nasledniki tistih, ki so prisegli Hitlerju in ki niti ne skrivajo več, da nas želijo vrniti v nacizem in fašizem, tudi z načrtnim brisanjem zgodovinskega spomina ljudi. Ki ga ne smemo več dopuščati, kajti sicer bomo kmalu imeli uradno Balantičev leta namesto Kajuhovega leta samo zato, ker je bil Balantič pri švabobranci, pa čeprav skoraj nihče ne pozna niti ene njegove pesmi. Naj letošnje leto kljub trenutni oblasti ostane Kajuhovo leto, leto upora in svobode, leto zmage in boljšega življenja in leto kulture! Eno od vodil boja proti fašizmu je bilo tudi: »Kultura in prosveta, to naša bo osveta.«

## SPOMINI Rudi Vavpotič

# Požig Rašice

Kako se požiga Rašice spominja Rudi Vavpotič, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Črnuče? »Naša družina je imela njive pod Rašico v Brezovcu, delali smo na polju. Ob 16. uri so Nemci prihrumeli po Sračji dolini z blindami in pešaki proti Rašici. Zasedli so položaje in zatesnili obroč okrog Rašice. Po eni uri je začelo na Rašici pokati in začel se je valiti dim po dolini. Družina se je umaknila s polja, na poti domov smo srečali Dominikovo Francko, ki je bila poročena na Črnučah, rojena pa je bila na Rašici – Krečeva po domače. Jokaje nam je povedala, da so Nemci požgali vse hiše na Rašici, domačine pa odpeljali v zapor v Škofovo zavode v Šentvidu.

Drugi dan zjutraj sva se z bratom Ivanom odpravila pogledat, kaj se



je na Rašici zgodilo oziroma se je še dogajalo. Osupla sva gledala 50 metrov od pogorišč, kako so gorele hiše, živina je mukala in psi so la-

jali. Na poti proti vasi Dobeno sva srečala starejšega možaka Florjana z Dobena, bil je poraščen kot Bedanec in tudi podoben mu je bil. Sve-toval nama je, da se hitro umakneva proti Črnučam. Počakala sva še kakšno uro. Medtem sva zagledala umik gošarjev – partizanov iz Rašice čete proti Dobravi. Prikrila sva se in opazovala, kam se bodo premaknili. Šli so po vrheh proti Dobravi. Nato sva čez hrib odšla domov. Doma sva povedala očetu Antonu Vavpotiču, kaj vse sva videla. Okaral naju je, saj bi se nama lahko zgodilo kaj slabega. Kot deček sem bil globoko presunjen ob videnem na Rašici in še danes po 80 letih me spreleti srh, ko se spomnim vsega, kar se je takrat dogajalo.«

**S. B.**



## V METEŽU ZGODOVINE Sv. Duh na Ostrem Vrhu

# Zgledna skrb za obeležje

Duro Džaković, sekretar centralnega komiteja jugoslovanske Komunistične partije, in Nikola Hečimović, tajnik Rdeče pomoči, sta bila 29. aprila leta 1929 zahrbtno umorjena v Šelejevi grabi na meji z Avstrijo. Tam je bil v tistih časih ilegalni prehod v tujino za člane komunistične partije v takratni Jugoslaviji. Po drugi svetovni vojni so obema umrlima postavili spomenik pod cerkvijo na Sv. Duhu na Ostrem Vrhu. Do spomenika vodi široko stopnišče, ki s svojo velikostjo naredi mogočen vtis na slehernega obiskovalca. Na začetku stopnišča sta na opornem zidu dva litoželezna doprsna kipa dveh aktivistov. Po podatkih ZZB NOB iz Selnice ob Dravi je ohranjena tudi spominska plošča na hiši na Mariborski cesti 45, v kateri sta Džaković in Hečimović preživela zadnjo noč življenja. Po drugi svetovni vojni so leta 1947 njune posmrtno ostanke iz Duha na Ostrem vrhu prenesli v Beograd in Zagreb. Domačini iz Sv. Duha na Ostrem Vrhu še danes zgledno skrbijo za spominsko obeležje, ki je del njihovega zgodovinskega spomina in spoštljivega odnosa do bogate zgodovine tega dela Kozjaka.

Ob 50. obletnici smrti obeh vidnih medvojnih jugoslovanskih ko-



Spominsko obeležje pri Sv. Duhu na Ostrem Vrhu je vedno lepo urejeno in tudi obiskano. (Foto: Marjan Toš)

munistov je bila leta 1979 na Duhu velika slovesnost. Ob tej priložnosti je kraj dobil asfaltirano cesto, velik kulturni dom, obnovljena je bila šola, župnišče in še nekaj infrastrukture. Takrat je bila v tem kraju velika kulturno-politična manifestacija, ki so se je udeležili takratni najvišji slovenski in jugoslovanski politiki. Doprsna kipa obeh umorjenih komunistov ostajata na vedno urejenem spominskem kraju. Tudi v vseh zgodovinskih in kulturnih promocijskih publikacijah njune

usode niso nikoli zamolčali. Njena zahrbtna smrt je ljudem še danes zelo poznana in s tem dogodkom seznanjajo tudi mlajše rodove. Gre za zgledno spoštovanje preteklosti, kakršno si lahko samo želimo tudi v drugih delih Slovenije, kjer hočejo zdajšnji politični veljaki nekatera poglavja novejših slovenske zgodovine preprosto izbrisati. To pa ne gre in tako se ne dela, kajti kdor se svoje zgodovine sramuje, si prihodnosti ne zasluži.

Marjan Toš

## V SPOMIN Franc Gortnar - Črt

# Moj padli brat

Moji spomini na brata so pomanjkljivi, saj sem ga zadnjič videl 8. januarja 1943 kot petletni otrok. Rodil se je 3. februarja 1923 na Češnjici kot tretji otrok v družini. Osnovno šolo je obiskoval v Škofji Loki, obrtno pa v Kranju. Izučil se je za peka, saj naj bi nadaljeval hišno obrt.

Jeseni leta 1942 so ga Nemci poklicali na nabor in se ga je tudi udeležil. Januarja 1943 je bilo objavljeno, da bodo naborniki vpoklicani v nemško vojsko. Obvestilo je vsebovalo tudi opozorila, da bodo družine nabornikov selili, če se vpoklicani ne bodo odzvali. Po pripovedovanju mame je brat vprašal očeta, kaj naj naredi. Oče mu je rekel samo, da je odločitev popolnoma njegova, vendar naj ne pozabi, da je Slovenec. Pred enako odločitvijo je bila takrat večina vrstnikov v Železnikih in okolici. Fantje, ki so šli na nabor spomladi leta 1943 ali pozneje, se niso več vrnili domov, ampak so bili takoj poslani v nemške enote. Imeli pa so čas, da se naboru izognejo. Številni so, če ne sami, pa njihovi starši, videli manjše zlo v nemški vojski kakor v partizanih. V glavnem so se vendarle odločili za »gošarje«, kot so takrat rekli partizanom. V partizane je brat odšel organizirano 9. januarja 1943. Organizirano pomeni, da so bili dobro opremljeni in so jih v partizanih pričakovali. So pa Nemci držali obljubo in so družine selili.

Brat je bil partizan na območju med Poljansko dolino in Jelovico. Menda je bil nekakšen načelnik gospodarskega oddelka, verjetno odgovoren za oskrbo enot na tem ob-



Padli partizan Franc Gortnar - Črt (Foto: družinski arhiv)

močju. Veliko je sodeloval z Janezom Trojarjem - Zaglobo iz Ojstrega vrha, po domače pri Petru na Kraju, ki je bil po vojni predsednik Loškega okraja in občine Železniki. Brat Franc je bil spomladi leta 1944 dodeljen obveščevalcem na območju od Smlednika do Vodice. V hajki med prebojem Rašiške čete proti Gorenjski je umrl v bunkerju. Bil je izdan. Bunker je stal na gozdnatem pobočju od 50 do 100 metrov južno pod grebenom, ki veže Tršanco in Hraški hrib nad Smlednikom, dober kilometer vzhodno od cerkve sv. Tilna. Kmalu po vojni sva ga s preživelim bratom Viktorjem obiskala. Ožgani podporni koli so bili takrat še vedno vidni.

Oče je jeseni leta 1945 dobil dovoljenje, da sina prekoplje. Ko so ostanke prelagali v krsto, je videl, da je tik pred smrtjo podpiral glavo, in po tem sklepal, da je umrl med spanjem. Morda res, morda pa samo tolažba žalujočim.

Spominski kamen je bil ob poti nad krajem smrti postavljen leta 1953, pred sedmimi leti pa obnovljen s pomočjo organizacije ZB Vodice, ki je obnovo deloma tudi plačala. Spomenik ves čas vzdržuje naša družina.

Peter Gortnar

## V spomin Antonu Ahlinu

3. januar pred 80 leti je bil usoden za mitraljezca Grosupeljske partizanske čete Antona Ahlina. Nanj spominja spomenik, na katerem piše: »Na tem mestu je dne 3. januarja 1942 leta padel prvi borec – mitraljezec iz Grosupeljske partizanske čete Ahlin Anton iz Malega Mlačevega.«



## V SPOMIN Narodni heroj Ivan Stariha - Janko

# Padel pri preboju iz nemškega obroča

Ivan Stariha se je rodil 14. decembra 1922 v Črnomlju, umrl pa 7. novembra 1942 v Dobrovljah. Bil je sin kmeta in občinskega uradnika iz Črnomlja. Po osnovni šoli v domačem kraju je nadaljeval izobraževanje na gimnaziji v Novem mestu. Takoj po okupaciji Jugoslavije je zapustil šolo in se zaposlil v opekarni v Črnomlju, takoj se je povezal s somišljeniki in se pripravljajal na odpor. Prva akcija, v kateri je sodeloval kot diverzant, je bila napad na bunker pri železniškem nadvozu Vranoviči pri Črnomlju v



začetku avgusta. Takrat so tri različne skupine diverzantov pripravile usklajeno akcijo, ki pa ni privedla do zelenega cilja – iztirjenja oskrbovalnega vlaka italijanske vojske. Po tem dogodku je Janko s skupino Črnomaljšcev odšel v partizane in se zadrževal v taboru v Polanskem hribovju. Partizani so izvedli tudi diverzijo na rudnik Kanižarica in ukradli večjo količino eksploziva. Po napadu na italijansko oskrbovalno posadko na cesti Griblje-Črnomelj 6. septembra 1941, v kateri Stariha ni sodeloval, se je odločil zapustiti črnomaljsko četo, ki jo je vodil Loj-

ze Fabjan. Odšel je na Dolenjsko in se tam pridružil Novomeški četi.

Janko je kot zagnan borec postal mitraljezec in je sodeloval v diverzijah na cestah okrog Novega mesta, Dvora in Straže. Ko je prišel ukaz za usklajen napad na nemško obmejno postojanko na Bučki, so se ob dogovorjenem času zbrali le pripadniki Novomeške in Mokronoške čete. Na pohodu sta bili popolnoma uničeni Radomeljska in Belokranjska četa, zaradi spopadov na poti pa ni uspelo priti Borovniški četi in Štajerskemu bataljonu (poveljeval mu je Franc Rozman - Stane). Grosupeljska in Stiška četa se zaradi sneženja sploh nista odpravili na pot.

Precej manjša skupina je v noči z 2. na 3. november vseeno napadla postojanko in Janko je v bombaški skupini, ki ji je uspelo vdreti v kletne prostore postojanke, bil pri tem ranjen. Pozimi je okreval v Novem mestu, potem pa postal poveljnik Mokronoške čete. Pokazal je veliko taktičnih sposobnosti in poleti je že postal komandant bataljona, potem pa štabni oficir v II. grupi odredov. Padel je v poskusu preboja iz nemškega obroča 7. novembra 1942 pri Sv. Joštu na Krešici pri Dobrovljah, star 19 let. Odlikovanje narodnega heroja je dobil 20. decembra 1951.

Tudi Jankova družina je med vojno precej pretrpela. Med italijansko ofenzivo v Rogu je padel brat Anton Zvonko, star 16 let. Oče Janko, mati Rozalija, sestra Olga in brat Franc so bili najprej internirani na Rabu, potem v Gonarsu, od koder se oče ni vrnil.

Poleg dveh spomenikov v Črnomlju (postavljena sta le kakšnih 200 metrov drug od drugega) nosi ime Ivana Stariha - Janka tudi ulica v Črnomlju.

Boris Grabrijan

## NOVICE Švica

# Načrtujejo spomenik holokavstu

Med evropskimi državami, kjer se najmanj spominjajo zločinov nacistične Nemčije, zagotovo spada »nevtralna« Švica. Kot je sporočila mednarodna veteranska organizacija FIR, imajo tudi v Švici okoli 150 spomenikov in drugih obeležij. Vsi so bili postavljeni na pobudo civilnih iniciativ.

Kot je pred leti razkrila dokumentacija, je bilo v fašističnih koncentracijskih in uničevalnih taboriških umorjenih nekaj sto Švicarjev. Dolga desetletja se svojih državljanov švicarska država ni spomila s postavitvijo skupnega spomenika. Prevladovalo je mnenje, ki je preraslo v legendo, da Švica ni bila vpletena v nobene oblike nacifašističnih zločinov. »Intenzivne gospodarske povezave Švice z nacistično Nemčijo, zavračanje in deportacije Judov in političnih nasprotnikov, ki so zbežali v Švico, in ne nazadnje škandal s tako imenovanimi 'mirujočimi sredstvi' in nacisti, ki so naropali zlato, so v javno zavest prišli šele z Bergierjevo komisijo,« so sporočili iz FIR. Konec maja lani je 50 organizacij

ter približno 150 zvezdnikov in politikov Zveznemu svetu predložilo koncept prvega spomina na holokavst v Švici. V Bernu naj bi zgradili švicarski spomenik žrtvam nacistične dobe, ki ga bodo sestavljali spominsko mesto v javnem prostoru, stalna razstava v spomin na vlogo Švice med drugo svetovno vojno in virtualna ponudba. Poleg tega bodočasne razstave obravnavale teme, kakršne so diskriminacija, antisemitizem in človekove pravice. Pomembno je, da so v aktivnem jedru pobudnikov Švicarske organizacije za tujino (Swiss Abroad Organization - ASO) predstavniki Švicarske zveze judovskih skupnosti in krščansko-judovske delovne skupine. Očitno se glede na zunanje odnose države takemu javnemu obeležju ni več mogoče izogniti. Glede na dolgotrajno molčanje o katastrofalni vlogi Švice v času nacistov ni presenetljivo, da je tak predlog sprožil javne razprave v medijih, čeprav so načrti dobili podporo širokega strankarsko-političnega spektra od leve do desne SVP.

J.A.



## ZLOČINI OKUPATORJEV Peklenski načrt

# Gestapovska mučilnica v Dravogradu

»Tu kraj je strašnih muk ...« je prvi stih dr. Franca Sušnika, vklesan na marmorni plošči, ki mimoidoče in obiskovalce spominja na zloglasno gestapovsko mučilnico, ki je bila v času okupacije v zaporih stavbe današnje dravogradske občine.

Ko so leta 1941 nemške okupacijske sile zavzele Mežiško dolino, je z njimi na to območje že v prvih dneh prispel tudi gestapo iz Celovca. Najprej je imel svojo podružnico na Prevaljah, julija leta 1942 pa se je preselil v Dravograd, kjer je ustanovil podružnico v Spodnjem Dravogradu (Unterdrauburg), kamor je s seboj prinesel svoj peklenki načrt za iztrebitev vseh »nevarnih elementov«.

Točnega števila žrtev dravogradske mučilnice ni bilo mogoče ugotoviti. Seznamov zaprtih, odpeljanih v koncentracijska taborišča, ustreljenih ali drugače pobitih ni bilo mogoče najti. Po pripovedih pa je zanesljivo, da je število vseh presegljo 300. Postreljene ali pobite žrtve so si pred gnusnim dejanjem same morale izkopati grobove v Drobničevem gozdu in Sušnikovem klanu pri Črnečah, v Boštjanu ob reki Dravi, na Viču v Dularjevem gozdu, pri Sv. Neži in drugje v okolici Dravograda. Številne žrtve, ki jih je gestapo do smrti pobil, pa tudi razsekal v zaporih dravogradske mučilnice, so z mostu zmetali v Dravo.

V kleti stavbe Občine Dravograd se iz poltete bleščijo beli napis Zelle 1, Zelle 2 itd. Dravograd je postal prizorišče preganjanja, zverinskega mučenja in pobijanja zavednih Korošcev, aktivistov, partizanov in članov Osvobodilne fronte.

Danes so znane številne podrobnosti o zverinskem ravnanju gestapovcev v dravogradske mučilnici. O tem so pričala mnoga trupla ubitih partizanov, ki so jih našli ob osvoboditvi Dravograda, pričale so mlake krvi in krvave stene celic, pa mrtvaški duh, ki še dandanes veje iz vla-

Bil je do štiri metre dolg, dva metra in pol širok in meter in pol visok. Celica je bila globoko pod zemljo in tako tudi brez okna. Železna vrata, spodaj obita z gumo, niso prepuš-



Muzejska zbirka je postavljena v prostorih nekdanje mučilnice v kletnih prostorih sedanje občine.

čala vode, ki je segala za čevelj visoko. V njej ni bilo nobene posode za opravljanje potrebe, v celici je bil strahoten smrad.

Zaprti v celici smrti ni dobival hrane, jetniki so bili v njej zaprti tudi do 14 dni. Dnevno pa so dobivali do dva litra močno slane vode, nalite v človeško lobanjo. Da je bilo trpljenje sestradanega in žejnega jetnikov popolno, je gestapo prižgal

**Priče mučenja in ubijanja, ki so kakor koli še po vojni ostale žive, so Janku Messnerju pripovedovale strahotne zgodbe o pretepanju, mučenju, poniževanju, brezsrčnem pobijanju, streljanju.**

le strahotne zgodbe o pretepanju, mučenju, poniževanju, brezsrčnem pobijanju, streljanju. Gestapovcem so pri vsem tem v veliki meri pomagali opijanjeni vlasovci. Vseh



skupaj je bilo v Dravogradu več kot 30 gestapovcev. Večinoma so bili doma iz nemškega dela Koroške in drugih krajev avstrijskih pokrajin. Glavna naloga dravogradske gestapovske centrale je bila, da v kali uniči odpor domačinov in da pošilja gestapovce na »hajke«, ki so se mnogokrat tragično končale. Številne hajke so se končale s požigom domačij, pobojem domačinov, katerih trupla so končala v zubljih plamenov njihove domače hiše.

### Domači izdajalci

Tako so od spomladi leta 1944 pa do osvoboditve požgali Koširjevo domačijo na Otiškem Vrhu, kjer so zgoreli mati in dva sinova, Kochovo domačijo na Kozjem vrhu nad Dravogradom so po spopadu z borci Lackovega odreda požgali, ubili najemnico Marijo Kobolt, njeno hčer in 13-letnega sina, njihova trupla pa vrgli v ogenj. Po izdajstvu pri Sv. Urbanu pod Košenjakom so ob požigu Mežnarje v ogenj vrgli živo Marijo Pehovo, po bojih z Lackovci sta zgoreli tudi Bogatčeva in Junčkova domačija na Kozjem vrhu pod Košenjakom. Zgorela je Medvedova domačija na Ojstrici nad Dravogradom. Tragedija je zajela Sabodine v Libeliških rutah na Libeliški gori, kjer so orožniki in gestapovci iz Dravograda pobili šest članov te družine, ostal je le osem mesečni sin Martin. Vsak od naštetih dogodkov ima svojo zgodbo globoke človeške tragike, trdno zasidrane v biti kraja, kjer se je zgodil.

Po vojni je avtor Morišča Dravograd Janko Messner zbral pričevanja tistih, ki so preživeli celico smrti in zatem še taborišča Mauthausen, Dachau, Auschwitz in Ravensbrück: Helene Hace, roj. Škrubej, iz Dravograda, Ivana Jamnika iz Dravograda, Tince Grumove iz Žerjava, Slavka Muhe iz Črneč, Ivana Časa iz Breznice, Jerneja Karnerja iz Djekš, Pavla Zormanja iz Mežice, Mihaele Čas iz Železne Kaple, petnajstletnega partizana Dora iz okolice Sel in drugih.

Zakaj danes pisati o vsem tem? Zato, ker smo to dolžni zaradi številnih žrtev, ki so kljub preganjanju, mučenju, kljub surovim pobojem ohranjale slovensko besedo, slovensko pesem in s tem slovenski narod. Da, spoštujemo preteklost in zgodovino, gojimo jo za prihodnost. Nadutost se zna maščevati.

**Vlado Mrzel**



## KOLUMNA

Jože Poglajen

## Janezova dobitna kombinacija

Slovenska demokratska stranka (SDS) je poleg nekdanjih komunistov (SD) edina, ki ji drugače od vseh drugih strank uspeva že tri desetletja obdržati se na slovenski državnozborski tržnici. Njeni poslanci ves ta čas ne sedijo le v parlamentu, ampak tudi v vladah: v kar sedmih do zdaj. V treh je vodja SDS Janša kancler. Kako ji to uspeva? Delni odgovor nam ponuja stranka sama, ko na domači spletni strani zapiše, da »politično oblast sprejema kot sredstvo, s katerim bomo ustvarili podlago za čim širšo udeležbo različnih, doslej odrinjenih slojev in posameznikov pri odločanju«. Poudarek je na »doslej odrinjenih«. Del odgovora razkriva tudi kratka zgodovina SDS(S).

Ključno je bilo leto 93. Takrat je Janša Pučniku prevzel mesto predsednika stranke in se lotil temeljite kadrovske, vsebinske in organizacijske prenove stranke. SDS je namreč na volitvah leto prej dosegla katastrofalen izid: volivci so ji namenili skromnih 3,3 odstotka glasov in SDS je tako rekoč skozi šivankino uho s samo štirimi poslanci prestopila prag parlamenta. Janša je hitro dojel, da v konkurenci s (Kučanovimi) socialdemokrati različnih imen nima prav veliko možnosti. Zato je krmilo stranke obrnil stran od Pučnikovih socialdemokratskih pogledov in na podlagi ugotovitve, da SDS za boljši uspeh na volitvah potrebuje vodjo, ki mu bodo sledili zlasti preprosti, za populistično retoriko najbolj dojemljivi ljudje. Najprej je skušal izkoristiti še vroče osamosvojitveno navdušenje in na vse mogoče načine je okrepil mit, da je on junak osamosvojitve, da je on heroj, ki je premagal tankovske kolone »okupatorske« JLA – skratka, da je Janez Janša tisti, ki mu gredo (skoraj) vse zasluge za to, da je Slovenija postala samostojna mednarodno priznana država. To je postala prva mantra janševikov.

Druga je graditev mita, da je on tisti, ki bo popravil vse mogoče krivice, zlasti tiste, ki naj bi jih povzročili komunisti. Nekakšen postkomunistični Robin Hood torej. K temu se je prilegala tretja mantra, da je Janša (vsaj trikratna) žrtev (komunistične) globoke države. Prvič, bil naj bi žrtev afere JBTZ, drugič, ko ga je predsednik vlade Drnovšek zaradi afere Depala vas in ilegalnega delovanja njegovega »paravoma« na položaju ministra za obrambo zamenjal z Jelkom Kacinom. In tretjič, ko je bil obsojen in zaprt zaradi korupcije pri nakupu oklepnikov Patria.

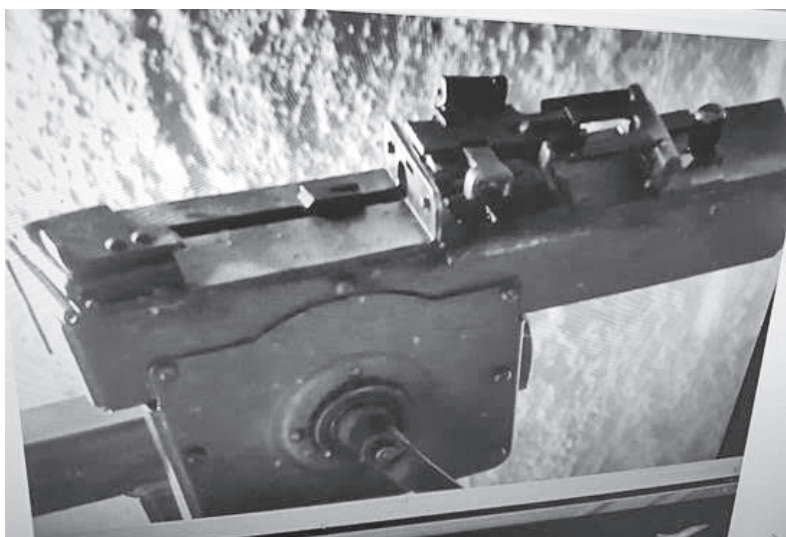
Uspeh ni izostal. Na volitvah leta 1996 je za SDS na čelu z Janšo glasovalo 16,3 odstotka (172.470) volivcev. Če se je leta 1992 uvrstila na deseto mesto, se je štiri leta zatem povzpela na tretje mesto med strankami in število poslancev povečala s štirih na šestnajst. K temu velikemu skoku SDS na strankarski tržnici je prispeval tudi Janšev obrat iz vsaj na videz korektno politične govorice k nestrpnosti do vseh vrst tujcev, povezani z kičastim, gostilniško obarvanim in dostikrat zlaganim domoljubjem, ki ima kaj malo skupnega s patriotizmom. Janševiki so imeli na muhi zlasti »južnjake« in begunce iz Afrike in jugozahodne Azije. S tem je pobral večino Jelinčičevih volivcev, kajti ne gre pozabiti, da je za slovensko nacionalistično stranko na volitvah leta 1992 glasovalo skoraj 120.000 ljudi, to je 10 odstotkov. Štiri leta pozneje je SNS pristala pri samo treh odstotkih glasov. Janša tudi ni prezrl popularnosti županov. Tako je med 16 poslanci SDS po volitvah leta 96 sedelo kar deset županov.

Kakor koli že, dejstvo je, da nekdanji ortomarksist – zaradi te silne gorečnosti se ga je otrsela celo partija – s skrbno negovano zmesjo sovraštva in mesijanstva ni samo ustvaril militantne organizacije s 30.000 člani, ampak tudi več kot dvestotisočglavo armado izjemno discipliniranih in njemu osebno zvestih privržencev, ki mu na pladnju prinašajo relativne zmage na volitvah. Dodatna slovenska posebnost pa je, da precejšen del te armade volivcev ob podpori vrhov slovenske veje

**K temu velikemu skoku SDS na strankarski tržnici je prispeval tudi Janšev obrat iz vsaj na videz korektno politične govorice k nestrpnosti do vseh vrst tujcev.**

Rimskokatoliške cerkve z veliko vnmemo juriša na fatamorgano komunizma, čeprav tega že desetletja ni več. Nekateri med njimi so res potomci ljudi, ki jih je povojni komunizem tako ali drugače prizadel. Toda večina njih se je v času socializma izšolala, opravljala tudi direktorske

službe, si na podlagi poceni posojil sezidala hiše ali dobivala ključne novih družbenih stanovanj, skratka, v socializmu jim nič za življenje pomembnega ni manjkalo. Za piko na i so zadnje čase njihova tarča tudi partizani in narodnoosvobodilni boj v celoti. Vse to spremlja njihova strašljivo primitivna in vulgarno rokovnjaška govorica. Tako je bilo mogoče ob nedavnem govoru Milana Kučana v Dražgošah prebrati tudi, da »je gnida lažniva, hujskaška, komunistična, baraba, pokvarjena, golazen, ki jo je treba pospraviti« ... Ni kaj, zlivanje sovraštva do drugače mislečih na eni in na drugi strani populistično mesijanstvo sta pri nas očitno postala dobitna volilna kombinacija.



Naprava za lomljenje prstov, narejena iz polnilca nabojev

žnih sten, zlasti sten celice št. 5. Ko sta na vigred leta 1943 zaživela Plešivec in Peca in ko je na široko zaživelo narodnoosvobodilno gibanje na Koroškem, se je v dravogradske zapore, krajevno znani gestapovski mučilnici, začelo nasilje, za Koroško najstrahovitejši pokol vseh časov. Spremljali so jih biči, leseni koli, angleška kopel, naprava za lomljenje prstov in trganje nohtov.

### Celica številka 5

Marca 1944 je gestapo v teh zaporih zgradil celico št. 5. To je bil poseben bunker, ki je žrtvam podvojil muke, imenovan tudi celica smrti.

večo. V njenem bledem siju je jetnik videl podobo strahotnega groba, v katerem je ob togih postavah gestapa živ gnil in trohnel.

Po osvoboditvi je koroški pisatelj in jezikoslovec, pisatelj, prevajalec Janko Messner (1921–2011) vse grozote, ki so se dogajale v gestapovski mučilnici v Dravogradu, pod psevdonimom Ivan Petrov opisal v knjižici Morišče Dravograd, ki jo je leta 1946 izdal Slovenski knjižni zavod v Ljubljani. Do zdaj sta izšla še dva dopolnjena ponatisa te knjižice.

Priče mučenja in ubijanja, ki so kakor koli še po vojni ostale žive, so Janku Messnerju pripovedova-



## AKTUALNO Poslanci in državni zbor

## Spet na volitve – po starem

Ivan Svetlik

Približujejo se volitve poslancev v državni zbor. Kot kažejo javnomnenjske poizvedbe, je nezadovoljstvo ljudi s sedanjo vlado in državnim zborom veliko, zato so tudi velika pričakovanja, da bodo prihodnje volitve prinesle spremembo sestave parlamenta in drugačno vlado: poslance, ki jim bodo lahko zaupali, in vlado, ki bo spoštovala državljane in demokratične standarde upravljanja države. Opozicijske in novonastajajoče stranke nam to obljublajo. Ali jim lahko zaupamo in ali so naša pričakovanja upravičena?

Nekaj je gotovo: globlje v dolgove, avtoritarnost, kršenje lastnih zakonov in ustave ter podrejanje avtonomnih družbenih institucij – javnih zavodov, medijev in državnih gospodarskih družb lahko pade samo še sedanja oblast. Zato je verjetno, da na volitvah ne bo dobila zadostne podpore za nadaljevanje svojih rabot. Hkrati pa bi bilo naivno pričakovati, da bo po Janši vse drugače. Janševa vlada namreč samo bolj spretno kakor vlade pred njo izkorišča systemske danosti, sredi katerih je šibak in neakovosten državni zbor. Pričakovanja, da bo prihodnji sestavljen iz bolj ozaveščenih poslancev, ki bodo delovali bolj v skupno kakor v osebno dobro in izpolnjevali obljube, dane volivcem, žal nimajo trdne podlage.

Spet bomo volili tako kakor vsakokrat do zdaj v samostojni Sloveniji, in sicer po zakonu, ki je bil pred prvimi demokratičnimi volitvami sprejet kot začasen in z manjšimi popravki velja še danes. Stranke so večinoma že določile svoje najzvestejše kandidate za po-

samezne volilne okraje. Pri tem pazijo, da bodo njihovi najvišji funkcionarji kandidirali v okrajih, kjer je verjetnost izvolitve največja. Volivci bomo na glasovnicah izbirali med strankarskimi listami brez možnosti, da bi dali posameznemu kandidatu prednostno glas, kar je bilo v devetdesetih letih še mogoče, potem pa še to ne več. Sicer pa bodo na listah tako kakor do zdaj večinoma nam neznana imena, o katerih volivci vedo bore malo ali nič in ki pogosto prihajajo iz drugih krajev v državi.

Po volitvah lahko pričakujemo podobno vedenje oblasti, kakor ga poznamo že vseskozi. Posamezni poslanci bodo menjali stranke, v katerih bodo izvoljeni. Nekateri bodo šli v vlado, da bi na njihova mesta prišli taki z manj dobljenimi glasovi volivcev. Stranke bodo skle pale medsebojna zavezništva, ki jih pred volitvami izrecno odklanjajo. Oboji bodo kakor vsakokrat do zdaj odstopali od svojih programskih obljub in zavez. Pri tem se bodo sklicevali na svojo vest, ki je pogosto tesno povezana z njihovimi žepi. Volivci pa se bomo spet razočarani spraševali, zakaj smo jim dali svoje glasove, ne da bi jih lahko poklicali na odgovornost.

Bojazen, da se bo zgodba ponovila, čeprav v morda nekoliko blažji obliki, je velika. Sedanji politični sistem tako deluje že trideset let in postopno degenerira. Bolje organizirane stranke so si prisvojile vsaka svoj del političnega prostora. Na vsakih volitvah ga nekatere nekaj pridobijo na račun drugih. Njihovi poslanci pa so zadovoljni, da ostanejo v igri, in se vedejo, kakor da

so od volivcev podeljeni mandati njihova lastnina. Vsi pa so vse bolj oddaljeni od nosilca oblasti – od ljudstva.

Ljudstvo se je na zapiranje strank do zdaj odzivalo s podporo novim obrazom oziroma novim strankam, ki smo jim bili priče v zadnjih štirinajstih letih. Še močneje pa se je odzivalo s politično apatičnostjo. Ta se kaže v padajoči volilni udeležbi, ki je bila na zadnjih državnobor-skih volitvah leta 2018 v EU nižja le v Romuniji – le dobra polovica volilnih upravičencev je prišla na volitve – ter v padajočem zaupanju v poslance, stranke, parlament in

**Po volitvah lahko pričakujemo podobno vedenje oblasti, kakor ga poznamo že vseskozi. Posamezni poslanci bodo menjali stranke, v katerih bodo izvoljeni.**

politiko. Tako narašča prepad med politično elito in njej vse manj zvestimi volivci na eni ter civilno družbo z naraščajočim številom nevolivcev na drugi strani. Vsaka nova oblast mora zato računati z majhno legitimnostjo odločitev, ki jih sprejema in zato vse težje uveljavlja. Računati pa mora tudi z nenadnimi eruptivnimi upori, ti bodo prihajali iz civilne družbe, ki vzpostavlja uradni politiki vzporedno delovanje.

Politične stranke pred volitvami sicer pozivajo volivce, naj se ude-



Ivan Svetlik

ležijo volitev. Toda storiti bodo morale mnogo več od tega, da bi jih ponovno privabile na volišča. Nacionalni svet za demokratično pre-novo volilnega sistema jim pred-laga novo ureditev, ki bi okrepila demokratične standarde v državi in bi v mnogo večji meri od sedanje zagotavljala uresničitev ustavnega načela, da ima v Sloveniji oblast ljudstvo. Glavne spremembe, ki jih predlaga, so naslednje:

- Število volilnih okrajev se zmanjša s sedanjih 88 na 44, in sicer tako da je v vsakem okraju približno enako število prebivalcev.
- V vsakem volilnem okraju stranke in državljanske liste na enotno listo kandidatov uvrstijo svoje kandidate.
- Volivci izmed predlaganih kandidatov izberejo enega, ki mora dobiti absolutno večino glasov – če ne v prvem, pa v drugem krogu. Tako dobi vsak volilni okraj vsaj enega poslanca.
- Vsak kandidat se mora volivcem predstaviti s svojim življenjepisom in programom.
- V volilnih enotah svoje liste kandidatov predstavijo tako državljanske liste kakor stranke.

• Volivci na teh listah izberejo konkretne kandidate in s tem izberejo tudi stranko. Tako je v Državni zbor izvoljena druga polovica poslancev in določeno razmerje poslancev med strankami. Štiriodstotni prag za vstop v parlament se ohrani.

- Prepove se prehajanje poslancev med poslanskimi skupinami in nazaj z izvršnih funkcij, če so se po izvolitvi odločili zanje.
- Zaostri se odgovornost poslancev vse do možnosti odpoklica, če pri volivcih izgubijo zaupanje.
- Uvede se možnost odpoklica celotnega parlamenta.
- Zniža se starost za volilno pravico na šestnajst let.
- Povečajo se zahtevane kvote žensk za kandidate, na kandidatnih listah se uvede načelo spolne zadrge s prednostjo manj zastopane-mu spolu.
- Uvede se možnost elektronskega glasovanja na daljavo.

Politične stranke nad našimi predlogi niso navdušene. Zdi se jim, da s tem izgubljajo dobršen del nadzora nad političnim sistemom, njihovi poslanci pa se seveda bojijo povečane negotovosti, ki bi ji bili izpostavljeni. S tem žalostno izkazujejo svoje razumevanje demokracije. Demokracije, v kateri je oblast last strank in ne last ljudstva. Izenačujejo se z avtoritarnimi režimi, ki dopuščajo le toliko demokracije, da jih ta ne ogrozi.

In kaj lahko storimo mi – ljudstvo? Volimo tiste stranke, ki se zavedajo šibkosti sedanje volilne zakonodaje in ki so jo pripravljene spremeniti v smeri višje ravni demokratičnosti.

## V METEŽU ZGODOVINE Dovje - Mojstrana

## Ne pozabimo preteklosti!

16. decembra lani je KS Dovje - Mojstrana praznovala svoj krajevni praznik. Spomnili smo se tudi 80. obletnice upora proti okupatorju, 80. obletnice dovške vstaje, 80. obletnice smrti prvoborca Alojza Rabiča z Dovjega in 80. obletnice izseljevanja naših občanov.

Po napadu fašističnih sil na nekdanjo Jugoslavijo so 9. aprila 1941 italijanske enote zasedle tudi vasi Dovje in Mojstrano. Postavile so graničarske postaje in naseljevale svoje ljudi. Po odhodu italijanske vojske so se ljudje oddahnili, a ne za dolgo, saj so namesto njih prišli Nemci. Ti so izgnali nekaj pomembnih ljudi in začeli izvajati aretacije od Rateč do Mojstrane.

Krajani so čutili gorje, ki se je zgrnilo nadnje, a poti iz nesreče niso videli. Rešitev jim je ponudil zavedni Slovenec Jaka Rabič z Dovjega s svojimi najožjimi sodelavci. Srečal se je s prijatelji izpred vojnih let, zbral zavedne krajanje in na Dovjem ustanovil Osvobodilno fronto. Zbiral je denar in blago za bližajoči se vojaški upor, organiziral je sabotaže. Krajani so se pripravljali na upor, a Jaka je zaradi varnosti odšel v Cankarjev bataljon. Priprave za upor v kraju, ki je bil določen za 16. december, so potekale v največ-

ji tajnosti. Zbirati so se začeli prvi uporniki na Dovjem in se razdelili v skupine. Načrt upora je bil razorožiti orožniško posadko na Dovjem in posadko graničarske skupine na Velikem bregu v Mojstrani. Akcija so začeli v večernih urah, vse je potekalo po načrtu. Razorožili so orožnike na Dovjem, pridobili nekaj orožja. Po tej zmagi so uporniki pot nadaljevali v Mojstrano na Veliki breg in napadli graničarsko vojašnico. Izbruhnil je boj in padel je prvi borec, Alojz Rabič z Dovjega, star šele 25 let. To je bil Jakob brat. Takrat se je kraj ovil v črnino.

Druga skupina upornikov se je odpravila na Belco. Z zbornega mesta na Višu so skupine odšle zasekovat cesto in železniško progo, podirati telefonske drogove in zažgat most na Belci, tako da Nemci iz Kranjske Gore niso prišli v vas, preden se je zdanilo. Tretja skupina upornikov je zaprla cesto proti Jesenicam, podirala je drevje in tako preprečila Nemcem dostop v Mojstrano. Skupina je imela nalogo ostati v zasedi, dokler jih ne pokličejo. Ko so počili prvi strelji v Mojstrani, so zaslutili, da nekaj ni prav.

Po končani akciji so se vsi uporniki zbrali na zbornem mestu za Oreharjem na Dovjem. Vsi premraženi



Organizator upora Alojz Rabič je na Velikem bregu padel leta 1941.

so nadaljevali pot v Mlinco, nato na Vrse v Karavankah. S seboj so vodili tri ujete nemške ujetnike. Bila je mrzla zima s snegom do pasu.

Nemci so podivjali, ko so spoznali, da se vaščani upirajo. Obkolili so Dovje, aretirali vaščane in jih v šoli ves dan zasliševali. Grozili so, da bodo požgali vas in postrelili vse moške. Prav zato so uporniki izpustili tri zajete orožnike in jih pripeljali v vas.

Toda Nemci obljube, da se jim ne bo nič zgodilo, niso držali. V jutranjem mraku so upornike iskali na domovih in v tovarni pri delu. V dobrem tednu so več kot sto vaščanov aretirali in odpeljali v Begunje. Januarja 1942 so Nemci zažgali vse staje v Karavankah, a so uporniki

na težko dostopnem območju znova ustanovljali kurirske postaje.

Nekateri vaščani so med zaslišanjem klonili, številni pa so pokazali toliko junaštva, da jih niso zlomile niti najhujše muke. Po končanem zaslišanju je prišlo najhujše: velik letak je 12. februarja 1942 naznanil prebivalstvu Gorenjske, da je bilo v Begunjah ustreljenih 16 talcev. Med njimi je bilo devet upornikov z Dovjega in Belce. Drugi zajeti so romali skozi koncentracijska taborišča po Evropi. Nekateri so bili po več mesecih trpljenja izpuščeni in so se izmučeni vrnili domov. Vključili so se v partizanske vrste. Kar 24 vaščanov je bilo mučeniško umorjenih v taboriščih.

Kako velik je bil krvavi davek v občini Kranjska Gora, pripoveduje vklesana imena na ploščah in spomenikih v vseh petih krajevnih skupnostih v občini. Poleg številnih žrtev v naši občini je Mlakarjeva družina z Dovjega izgubila štiri sinove. Zaradi vseh teh dogodkov med NOB KS Dovje - Mojstrana praznuje svoj krajevni praznik, Osnovna šola 16. decembra nosi ime po dnevu upora, Ulica Alojza Rabiča pa se imenuje po padlem prvoborcu Alojzu Rabiču.

**Sonja Mirtič, foto: Jože Mirtič**

## PESEM

## Izseljeni

*Kje ste, mati? Kje moji dragi vsi?*

*Kje ste vi, ki so vas selili  
za prazen nič, nedolžne,  
ker narod svoj ste vi ljubili?*

*Ker sinu pot ste pokazali,  
po njej naj zvesto hodi.  
Ker tvegali ste vse in rekli:  
»Če mora biti – bodi!«*

*Odšel je sin, da brani domovino,  
da spolni, kar narod, čas zahteva.  
Da zmaga ali umre!*

*Njegova pesem po vrhovih zdaj odmeva.*

*A vi?! Vas so vzeli narodni krvniki.  
Mačeha tuja reže črni, trdi kruh  
vam, mati, oče, bratje, sestre!  
In tebi, bratec mali, vcepilja tuji duh.*

*A vaša glava stala je pokoncu,  
ko odhajali ste v tuji svet.  
Za vas je bil to svet prognanstva in nesreč,  
a šli ste brez solza v oče.*

*In zdaj tam čakate svobode,  
kakor orel v kletki hrepenete zrete proti njej.  
Da ko zasije prvi žarek njene luči,  
za večno pademo v objem.*

Črt

(1. četa, Gorenjski partizan 1944,  
št. 4, str. 6)



AKTUALNO **Ženske in moški spet na ulice**

# O rojstvu odločajo starši

Živa Vidmar

Nikoli si nisem mislila, da se bom točno po tridesetih letih spet znašla na protestnem shodu na Trgu republike v Ljubljani – tokrat v vlogi govornice, ne moderatorke, ki je usmerjala protestni shod. Šlo je za ohranitev 55. člena v Ustavi RS, ki odloča o svobodni izbiri staršev pri rojevanju otrok in se glasi: »Odločanje o rojstvih svojih otrok je svobodno.

*Država zagotavlja možnosti za ureničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki omogočajo staršem, da se odločajo za rojstva svojih otrok.«*

In ker še zmeraj rojevamo samo ženske, pomeni v podtonu 55. člena, da ženske same odločamo o svojem telesu, kar nam je bilo z ustavo zagotovljeno od leta 1974.

Ljubljanske demonstracije 17. decembra 1991 so bile prve ženske v samostojni državi in druge ženske na Slovenskem sploh. Prve ženske demonstracije v Ljubljani so potekale v najtežjih razmerah med okupacijo v drugi svetovni vojni: to so bile tedenske od 21. aprila do 12. maja (»Vidimo se naslednjo sredo!«), nato 21. junija 1943.

Takrat so ženske od italijanskega okupatorja zahtevale, da smejo pošiljati hrano zapornikom in taboriščnikom, izpustijo bolne ter nehaljo streljati talce. **To so bile edine ženske demonstracije pod okupatorji ne le v Evropi, ampak na svetu.** Organizatorke demonstracij so bile aktivistke OF. Njihov uporniški duh še živi med nami!

Prve ženske demonstracije v samostojni državi Republiki Sloveniji so bile organizirane v okviru 17 ženskih civilnih, sindikalnih in strankarskih skupin, ki jih je prežemal boj za ohranitev že pridobljenih pravic. Naj poudarim, da v 55. členu ustave, ki smo ga takrat ubranile, nikakor ne gre le za obrambo splava, abortusa, na kar so pravico do svobodnega odločanja o lastnem telesu takrat in ves čas do danes skrčili zagovorniki katoliške »nove morale«, temelječe na trdi katoliški doktrini. Proti zahtevam demonstrantk so se med njimi pojavile ženske, v parlamentu pa poslanci (poslanke so se vzdržale), ki so v imenu obrambe »svetosti življenja« in prepričanja, da se življenje začne s spočetjem, razglašali, da je splav umor, kar med katoličani velja še danes.

Danes bom heretična, ker bom omenila vsaj dve imeni iz Socijalistične republike Slovenije, jih

je pa bila še vrsta drugih. Prvo je Vida Tomšič, ki je bila prva ženska v slovenski vladi iz leta 1945 in je bila odgovorna za socialna vprašanja. Drugo ime je njen mož France Novak - Luka, svetovno znan ginekolog, partizanski zdravnik, ki je organiziral skrite bolnišnice v Kočevskem rogu, med njimi edinstveno partizansko porodnišnico. Ministrica in specialist sta se zavzela, da mora nova državna politika predvsem poskrbeti za skrb in zdravje mater in otrok, tako da smo že leta 1961 dobili prvi Inštitut za načrtovanje družine na svetu, ki je leta 1972 postal Center Svetovne



Živa Vidmar, članica predsedstva ZZB NOB Slovenije

zdravstvene organizacije za raziskave človeške reprodukcije. **Ta državna politika je privedla do tega, da je bila avnojska Jugoslavija prva država na svetu, ki je imela pravico do starševskega odločanja o rojstvu svojih otrok zapisano v ustavi leta 1974, nato pa še podrobneje v zakonu leta 1977.**

Torej ne gre samo za to, kot nam hoče katoliška doktrina vsiliti, da smo morilci otrok, ker smo privrženci abortusa in kontracepcije, ampak gre tudi za zdravniško pomoč v primerih neplodnosti in pri umetni oploditvi, in to iz državne blagajne, ne iz zasebnih žepov. In ne gre za to, na kar se antikomunisti po svetu sklicujejo, da je boljševistični komunizem poznal edino kontracepcijo abortusa, s katero je nadzoroval in trpinčil ženske. Kaj pa v Romuniji, kjer je bil splav prepovedan? In kaj se dogaja danes na Poljskem, ko noseče ženske umirajo za sepo, ker jim ne odstranijo pravočasno nedonošenčka? Skratka, takrat je šlo v Sloveniji za ohranitev vseh standardov, ki so bili zajeti v

politiki reproduktivnega zdravja s spolno vzgojo vred, in danes se naši ginekologi ukvarjajo tudi z žensko inkontinenco, ne urologi.

Da, 17. decembra 1991 nam je uspelo. Ne same, ampak s podporo številnih tovarišev vendar smo se in se bomo morale še naprej boriti proti spregi katoliške nove morale in načinom patriarhalnega obvladovanja žensk. V zadnji Janševi vladi se je tej spregi pridružilo še lažno domoljubje, ki skrbi za narod v obliki čitalniških poskočnic, z netenjem razdora in fašistoidnega prevzemanja oblasti.

Že takoj po osamosvojitvi je ta sprega potisnila na rob družbeno pomembni ženski praznik 8. marec in ga nadomestila z marčevskim Marijinim oznanjenjem ter avgusta z Marijinim vnebovzetjem. Hotela je imeti ženske za štedilnikom, poskušala je podaljšati porodniški dopust, tako da bi ženska izgubila stik s svojim delom. Ženske so s privatizacijo začele izgubljati redna delovna mesta, zakonodaja pa jih je silila v delno zaposlitev, espeje, honorarna in prekarna delovna mesta, kar zlasti v kulturi velja še danes. Ta sprega kar naprej poskuša spreminjati kontracepcijo v samoplačniško itd. itd. itd.

Ta sprega dobi krila v tako imenovanih desnih vladah, ko poskušajo ženskam ukiniti človekove pravice, od Bajukove nekajmesečne (2000) in v vseh treh Janševih naprej.

Leta 2001 so samske ženske po udarnem desničarskem referendumu na Slovenskem izgubile pravico samostojnega odločanja pri umetni oploditvi. Sprašujem vas, kateri zdravnik vpraša moškega, ali je samski ali ne? Bi rekla, da prej psihiater kot urolog.

V politiki kar naprej poskušajo izbrisati ustavni 55. člen v duhu »svetosti življenja« s sklicevanjem na 17. člen, ki se glasi: »Človekovo življenje je nedotakljivo. V Sloveniji ni smrtne kazni.« Naj tu pripomnim, da nikjer na svetu ljudem v dokumentih ne piše dan spočetja, ampak dan rojstva. O rojstvu pa odločajo starši, kar največkrat pomeni ženska. V demokraciji mora biti ženska samostojna pri odločanju, nad njo ne sme biti nobene prisile, ne moške ne državne.

Zdi se mi, da bomo morale ženske in moški, ki se prištevajo k demokratično usmerjenim ljudem, spet iti na ulice ...



France Križanič

## O neoliberalni revoluciji

Začetek ekonomske znanosti oziroma načrtnega preučevanja dejavnikov, ki vplivajo na dostop do dobrin (blaginjo), pomeni izid knjige Adama Smitha Bogastvo narodov. Po Smithu na blaginjo vplivajo zlasti delitev dela na trgu in posledično specializacija in povečanje produktivnosti. V nadaljnjem razvoju ekonomske misli je francoski ekonomist Jean Bapteste Say opredelil tako imenovani Sayev zakon ali zakon ponudbe. To je preprosta predpostavka, da vsaka ponudba ustvarja svoje povpraševanje. Povedano s primerom: če kmet pridelava dano količino krompirja, jo bo že nekdo pojedel. Kupce bo kmet pridobil tako, da bo spuščal ceno. Privzemanje te predpostavke na ekonomskem področju je bistvo liberalizma oziroma klasične ekonomske misli in je prevladovalo do velike gospodarske depresije leta 1929. Takrat se je pokazalo, da si ponudba dobrin ne zagotavlja samodejno povpraševanja in da Sayeva predpostavka velja le v posebnih primerih. John Maynard Keynes je svojo teorijo delovanja gospodarstva predstavil v knjigi s pomenljivim naslovom Splošna teorija zaposlenosti, obresti in denarja. Na podlagi te teorije se je izoblikovala posebna oblika uravnavanja gospodarstva z aktivno vloga države pri zagotavljanju tržne stabilnosti oziroma zadostnega povpraševanja.

Glavni kritik keynesijanske teorije razumevanja gospodarstva je postal avstrijski ekonomist Friderich August von Hayek. Vodenju ekonomske politike na podlagi Keynesove teorije je očital spodbujanje inflacije, pri tem pa je ocenjeval, da je rast cen mogoče ustaviti z zmanjšanjem ponudbe denarja.

V obdobju naftne krize (večkratno povečanje svetovnih cen te dobrine v letih 1973 in 1979) se je izkazalo, da lahko države inflacijo dejansko tako omejijo. V povezavi s političnim marketingom sta na tej podlagi sledili zmagi Margaret Thatcher v Združenem kraljestvu (leta 1979) in Ronald Reagan v ZDA (leta 1981). Po omejitvi denarne ponudbe je sledila recesija in hitro se je pokazalo, da so potrebne državne politike spodbujanja porabe in celo razvoja (Mariana Mazzucato). Če bi novi liberalizem ali neoliberalizem z zamislili o umiku države iz gospodarstva ostal na ravni ekonomske politike Margaret Thatcher in Ronald Reagan, bi ga v ekonomskih učbenikih omenjali zgolj kot epizodo. Vendar nam zgodovina kaže drugačno sliko.

Naftno krizo je namreč spremljala informacijska revolucija, v kateri je mikročip v gospodarskem razvoju prevzel enako vlogo, kakor ga je

med letoma 1929 in 1973 imela nafta. Postopoma se je vključil v večino proizvodnih procesov in trajnih potrošnih dobrin. Uporaba informacijskih in komunikacijskih tehnologij je postala temelj konkurenčnosti narodnih gospodarstev. Ta tehnologija je omogočila selitev proizvodnje iz gospodarsko razvitih v gospodarsko manj razvite države, saj je dano podjetje (na primer japonska proizvodnja osebnih vozil Toyota ali pa ameriški proizvajalec športne obutve Niki) preko spletnih povezav na različnih mestih obvladovalo proizvodnjo. Na tej točki svetovnega gospodarskega razvoja je v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja sledil odločilni preobrat v trgovini »sever-jug«, v kateri »svetovni sever« uvaja nove izdelke, »svetovni jug« pa prevzema tehnologije »severa« in postopoma prevzema proizvodnjo dobrin, ki jih je razvil »svetovni sever« (Paul Krugman). Sodobna informacijska in telekomunikacijska tehnologija je omogočila, da se je ta prenos zgodil zelo hitro. Pri tem so morale imeti manj razvite države dovolj znanja zaposlenih in primerno nizke plače. Eno in drugo je zagotovila Kitajska: znanje s socialistično šolsko politiko, ceneno delo pa s politiko podcenjenega tečaja kitajske valute – reminbi, ki so jo gospodarsko razvite države »severa« dopustile. Selitev proizvodnje iz razvitih zahodnih držav (vključno s Slovenijo) na Kitajsko je oslabila delavsko gibanje na Zahodu in ustvarila razmere za vzdrževanje trajno nizkih realnih plač zaposlenih

v tem delu sveta ter posledično tudi zmago neoliberalne revolucije.

V Sloveniji je ta revolucija potekala kot neugodne zunanje okoliščine, ki so vplivale na upad konkurenčnosti naše tekstilne in obutvene industrije (propad Mure, Peka, Planike), razen v primerih, ko so posamezna podjetja izjemno okrepila

**Če bi novi liberalizem ali neoliberalizem z zamislili o umiku države iz gospodarstva ostal na ravni ekonomske politike Margaret Thatcher in Ronald Reagan, bi ga v ekonomskih učbenikih omenjali zgolj kot epizodo.**

Del neoliberalne revolucije je bil neuspehi poskus uvedbe fiksnega tečaja tolarja v devetdesetih letih (Slovenija bi postala neto dolžnica in strukturno odvisno gospodarstvo), del te revolucije je bil v prvem desetletju enaindvajsetega stoletja neuspehi poskus uvedbe enotne davčne stopnje (Slovenija ne bi bila več sposobna voditi socialne in razvojne politike). Neoliberalizem je v Sloveniji končno prevladal leta 2012 z zmanjšanjem javne porabe in zatem recesijo, v kateri so svetovalci Evropske komisije leta 2013 slovensko vlado prisilili v hitro prodajo (torej razprodajo) vrste podjetij in bank. Posebnosti – z vidika neoliberalne revolucije – sta bili zaplemba in poceni prodaja zasebnega premoženja.

## SPOROČILA

## Bili smo v Užicu

Septembra lani se je 37 članov ZZB NOB Zagorje ob Savi udeležilo potovanja v Srbijo. Naš cilj je bila proslava ob 80. obletnici ustanovitve Užiške republike v Užicu. Prvi dan smo se ustavili v spominskem parku, posvečenem junakom sremške fronte v Adaševcih pri Šidu. Bitke so tu trajale 175 dni.

Drugi dan smo končali na Zlatiboru, naslednji dan pa smo se prek Avale odpeljali do Užica. Na tamkajšnjem pokopališču smo se s položitvijo venca poklonili padlim v drugi svetovni vojni in se nato ude-

ležili proslave pred Titovim spomenikom oziroma nekdanjo tovarno orožja. Na proslavi sta bila tudi naša partizana, Albin Pibernik in Zagorjanka Valerija Skrinjar Tvrz. Eden od govornikov na proslavi je bil tudi tovariš Milan Gorjanc, ki je navzoče pozdravil v imenu ZZB NOB Slovenije.

24. septembra 1941 ustanovljena Užiška republika je bila eno redkih svobodnih ozemelj v takratni Evropi. Nemce je zelo motila in sklenili so, da jo bodo uničili. Bitka na Kadinjači je trajala dobre štiri

ure, Nemci so pobili vse partizane. Ko so partizani 29. novembra 1941 izgubili bitko na Kadinjači, je bil tudi konec Užiške republike. Zdaj se na Kadinjači razprostira eden najlepših spominskih kompleksov na svetu.

Na koncu pa smo se odpravili še v Gučo, kamor sta nas peljali Marija in Zdenka Čop. Zahvala za odlično organizacijo potovanja gre tovarišem Janiju Flisu, Romanu Škrabarju, Janiju Artnaku in Marjanu Leskovarju.

**Janko Zotlar**



■ ZB NOB SLOVENIJE *Kajuhovo leto 2022*

# 100. obletnica rojstva velikega pesnika in protifašista



Postavitev spominske plošče na Kajuhov dom 12. oktobra 1949 (fotografija v lasti družine Mešič).

Vstopili smo v leto 2022, ki ga bo med številnimi jubileji zaznamovala tudi stota obletnica rojstva našega velikega pesnika in protifašista, narodnega heroja Karla Destovnika - Kajuha.

Občina Šoštanj razglasa leto 2022 za Kajuhovo, žal pa za podobno gesto na državni ravni Vlada Republike Slovenije ni imela posluha. Častno pokroviteljstvo nad Kajuhovim letom je prevzel predsednik republike Borut Pahor. V praznovanje se poleg občine Šoštanj vključujejo predvsem posamezniki in ustanove iz občine, Šaleške doline, občina pa želi pritegniti sodelujoče tudi iz drugih krajev Slovenije. Seveda je med najbolj dejavnimi oblikoval-

Kajuh pa zadnja leta ni povsem pozabljen. Občina Šoštanj je storila nekaj pomembnih korakov, s katerimi je dokazala, da ji je veliko do tega, da Kajuh postane še

■ **Občina je odkupila tudi nekaj muzealij ter podprla izdajo nekaterih knjig o Kajuhu.**

bolj prepoznaven in cenjen. Pred štirimi leti so v Šentvidu pri Zavidovnjah, kjer je Kajuh padel, postavili lep spominski objekt, lani so od zasebnika odkupili Kajuh-

dajati knjižno zbirko KAJUH100. Do zdaj so v tej zbirki izšle knjige KAJUH V glasbi (Franc Križnar), KAJUH Prevodi (David Vidmar Čeru) in KAJUH Proza (Dušan M. Pirc). V letu 2022 so v zbirki načrtovane še knjige KAJUH Dopisovanja (Miklavž Komelj), KAJUH Objave (Marijan Rupert), KAJUH Podobe (Jurkovnik, Vrbič) in strip KAJUH Pesnik in partizan (Zoran Smiljanič in Marjan Pušavec). V zbirki KAJUH100 bo tako pesnik predstavljen iz vseh zornih kotov, tudi z razstavo v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, ki bo postavljena konec leta.

Vlado Vrbič

## SLOVENSKA PESEM

*Samo milijon nas je,  
milijon umirajočih med mrliči,  
milijon, ki pijejo mu kri biriči,  
en sam milijon,  
ki ga trpljenje krotoviči  
in vendar ga nikoli ne uniči!*

*Nikoli in nikdar!*

*Zato, ker nismo trhle bilke,  
ki po toči ovené,  
ker mi nismo le številke,  
smo ljudje!*

*Edino hlapci cvilijo ponižno kakor psi  
in lajajo, da nas je malo,  
da bi v uporju vse pobralo ...*

*O, če ljudi bi ne bilo pri nas,  
ljudi, ki ne ubogajo na vsak ukaz,  
tedaj bi nas že kdaj odnesel plaz.*

*Tako pa še živimo,  
čeprav nas je milijon samo,  
zdahnili bi, da ne trpimo  
z uporno, dvignjeno glavo!*

Karel Destovnik Kajuh



### Kdo je na fotografiji?

Do zdaj neznana fotografija s šolskega izleta celjskih gimnazijcev v Šmarje pri Jelšah 6. junija 1940. Na fotografiji je prvi z leve Karel Destovnik, preostalih treh ne poznamo. Če jih prepoznate, prosimo, sporočite podatke na naslov vlado.vrbic@guest.arnes.si ali telefon 041 646 751.

ci praznovanj območni odbor ZB NOB Velenje, za Kajuhovo leto pa je leto 2022 razglasila tudi Zveza združenj borcev za vrednote NOB Slovenije.

V letu 2022 se bo zvrstila vrsta večjih in manjših dogodkov, s katerimi se bomo spominjali velikega rojaka in še utrdili njegovo mesto v narodovi zavesti. Natančnejši program prireditev bo znan v februarja, ko 22. februarja praznujemo že 78. obletnico pesnikove smrti.

hov dom (nekdanji hotel Austria oziroma Jugoslavija) v središču mesta, kjer se je pesnik rodil 13. decembra 1922. Letos pa načrtujejo obnovo Kajuhovega parka v Šoštanju. Občina je odkupila tudi nekaj muzealij ter podprla izdajo nekaterih knjig o Kajuhu. Tako sta na primer pred dvema letoma izšla roman o Kajuhu Prestreljene sanje in ponatis Zbranih pesmi, v letu 2021 pa je Knjižnica Velenje skupaj z založbo Litera začela iz-

■ NOVA KNJIGA *Jože Pirjavec, Sandi Volk*

## Trojno poslanstvo profesorja Urbana

Anton Vratuša je bil med letoma 1943 in 1944 kot zastopnik OF in Komunistične stranke Slovenije (KSI) poslan na misijo v severno Italijo, ki so jo zasedali Nemci. V stikih z različnimi političnimi organi je igral vlogo diplomata, ki skuša postaviti politične temelje za tesnejše sodelovanje med slovensko OF in italijanskim odporništvom, predvsem seveda na narodnostno mešanih mejnih območjih. Knjiga nas popelje po njegovih poteh, srečanjih, dejavnostih in razmišljanjih od Mašuna na Snežniku in Vicenze ter Padove v deželi Veneto, »moralne italijanske prestolnice« Milana vse do Bologne na skrajnem jugu okupirane Italije, z večkratnimi vrnitvami na Primorsko in v Trst, torišče vseh zapletov med italijanskimi in slovenskimi protifašisti.

**Predgovor zgodovinarja Jožeta Pirjevca**

»Knjiga je nastala iz spoštovanja do Vratuše in njegove želje, da končno objavi svojo resnico o misiji v Italiji.«  
**Sandi Volk, zgodovinar**

Knjiga ima trdo vezavo, ščitni ovitek in 324 strani. Za vas smo pripravili posebno ponudbo. Ob naročilu knjige v naši spletni knjigarni, po e-pošti ali po telefonu vam omogočamo 15-odstotni popust. Tako boste za knjigo odšteli le 24,65 evra namesto 29 evrov. Popust velja do 28. februarja 2021. Za unovčenje popusta ob nakupu vpišite (v spletni knjigarni) ali povejte (po telefonu) kodo **URBAN**.

študija se je uveljavljala v jezikoslovju, literarni zgodovini in kritiki. Med letoma 1988 in 2002 je bil predsednik odbora SAZU za preučevanje narodnih manjšin in ustanovitelj Inštituta za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU (zdaj Inštitut za izseljenstvo in migracije). V svojem življenju je objavil več kot 350 razprav in člankov v domačih in tujih znanstvenih in strokovnih časopisih. Bil je tudi častni član Slavističnega društva Slovenije.

Zgodovinar **Sandi Volk** (1959) živi v Trstu, kjer je na tamkajšnji



**Anton Vratuša** (1915–2017) je bil slovenski politik, diplomat, publicist, borec NOB in slavist. Leta 1941 je na Filozofski fakulteti v Ljubljani doktoriral z disertacijo Levec in Ljubljanski zvon, leta 1950 pa je ob delu končal tudi tretjo stopnjo študija družbenih ved na Visoki politični šoli v Beogradu. Že v času

univerzi tudi diplomiral, doktorat pa je pridobil na Univerzi v Ljubljani. Njegovo področje raziskovanja je sodobna zgodovina italijansko-slovenskega obmejnega območja od prve svetovne vojne do sedemdesetih let prejšnjega stoletja, s posebnim poudarkom na zgodovini slovenske manjšine v Italiji, fašizmu in protifašizmu.

## Gospodarja Selana tragična smrt

*»Preprost kmet sem,«  
reče ponosno stari Selan,  
»vse življenje se ubadam z zemljo!«*

*Oholo se dvigne  
črna, orokavičena roka:  
»V ogenj!« pokaže z njo.  
»Oče, kaj so ti storili?«  
krikne hči,*

*roj isker se dvigne do neba,  
v brezdušnih plamenih  
trenutek zatem gorita oba!  
Za njima vržejo  
še drobno dekletce iz vasi.*

*Na šlemih ugašajo iskre,  
z uniform si morilci strkavajo pepel,  
mrtvaški ogenj pa gori,  
gori!*

*Zdaj vsako pomlad  
tod poganjajo trave,  
spet raste nov rod,  
široka cesta se vije v dolino,  
nad njo pa neskončni nebesni svod.*

## SIMFONIJA ŽIVLJENJA

**3. stavek:  
moderato cantabile**

*Telo obnaša v glavnem se po svoje,  
preveč nikamor se mu ne mudi;  
ko moralo bi urno poskočiti,  
v premisleku še malo postoji.*

*K hitrosti stalno ga spodbuja misel,  
ki v živosti si najde nov navdih;  
a cilj, ki ga je točno določila,  
izginil je, kot bi odpihil ga prepih.*

*Tako objeta brez prave harmonije  
še vdano hodita iz dneva v dan,  
odeta v topli plašček poezije,  
s katero je vsakdanji svet pretkan.*

**Maca Jogan**  
11. decembra 2021



## PREJELI SMO

## Pismo iz Trbovelj

Leta tako hitro bežijo, še posebno v teh časih, da smo kar pozabili, da je kaj treba napisati za naš edini borčevski časopis. Včasih smo veliko pisali in se kdaj tudi malo pohvalili, kje vse smo bili. Ta bolezen nam je vzela voljo celo za pisanje, malo pa smo se tudi polenili. Pogrešamo našega Primoža, ki nas je reševal pri tem in pridno prenašal novice na strani Svobodne besede. No, naj bo to naša prednovoletna obljuba, da se bomo večkrat oglasili s kakšno novičko! Tokrat prilagamo nekaj fotografij, ki kažejo, da nismo lenarili, seveda v okviru možnosti, ki nam jih dovoljujejo, izpolnjujemo naš program. Vsem, ki prebirate naš časopis, želimo vse lepo, predvsem zdravja, ki danes največ velja. Lep pozdrav iz Trbovelj.

Marija Govejšek

## Spomin na profesorja Bavcona

Ob smrti spoštovanega profesorja in dr. Ljuba Bavcona se je moj spomin vrnil v tista leta, ko sem bil študent na Pravni fakulteti v Ljubljani, še posebej zato, ker je bil profesor Bavcon moj mentor pri izdelavi diplomske naloge s področja kazenskega prava, ki sem jo uspešno zagovarjal. Profesorja Bavcona smo njegovi študenti zelo spoštovali in imeli radi, saj ni bil samo odličen strokov-

ne seže niti do gležnjev, je na eni strani tako grdobijo počel z namenom, da ne bi glasovali za stranko, ki Janši ni blizu. Po drugi strani pa je Janša znan po tem, da se razume prav na vse, tudi na pravo. To je počel tudi v primeru, ko je njegovim nasprotnikom nesramno »postavil diagnozo«, da so vsi duševni bolniki, čeprav nima nobenega znanja o psihiatriji. Da je Janša do skrajnosti nesramen in ošaben, je nesporno, da je po-

## Bavconovi nekdanji študenti bomo našega profesorja ohranili v lepem in trajnem spominu.

polnoma »bos« v pogledu moralnega obnašanja kakor tudi glede spoštovanja pietetnih načel in globokega spoštovanja do pokojnih, saj ko je Janša širil te laži, je bil pokojni Bavcon že v grobu. V knjigi pisatelja Marka Mazowera »Hitlerjev imperij« sem zasledil podobno obnašanje Hitlerja, ko je bil že tik pred tem, da bo vojno izgubil, ko ga je pisatelj označil, da je to počel v deliriju oziroma da je že fantaziral. Janša je profesorja Bavcona grdo očrnil, saj je kot znani manipulator gotovo ocenil, da pokojni Bavcon ne bo mogel demantirati njegovih nesramnih očitkov in laži, ker je bil, kot rečeno že v grobu. Bavconovi nekdanji študenti bomo naše-



njak na pravnem področju, temveč tudi izredno pošten človek.

Po pravici povedano sem bil dobesedno zgrožen, ko sem na spletnem omrežju prebral obtožbe predsednika vlade Janše, v katerih z lažmi in neresnicami obtožuje pokojnega profesorja in dr. Ljuba Bavcona, češ da je on kriv, da bodo državljani Slovenije morali odplačati dolg, saj je Evropsko sodišče za človekove pravice tako odločilo. Kaj je torej Janša pri tem odkrito pokazal – da ni samo nesramen in ošaben, saj brez ustreznih dokazov Bavcona, ki je priznan in visoko cenjen pravnik, obtožuje za nekaj, za kar Bavcon ne more nositi nobene odgovornosti. Trditev, da naj bi bil Bavcon kriv teh grdih laži, Janša utemeljuje, da je Bavcon imel vpliv na navedeno evropsko sodišče, saj je o tem nekaj napisal. Janša je pri tem namenoma spregledal, da je Bavcon kot mednarodno cenjeni pravnik izrazil le svoje mnenje, ki pa ni moglo nič vplivati na odločitev evropskega sodišča. Janša, ki cenjenemu profesorju glede znanja, resnicoljubja in poštenosti

ga profesorja ohranili v lepem in trajnem spominu. Z dr. Bavconom sem se kot član ZB za vrednote NOB po študiju nekajkrat srečal na partizanskih proslavah, nazadnje letos poleti, ko mu je ZB za vrednote NOB podelila najvišje priznanje. Nekdanji Bavconovi študenti in člani ZB sočustvujemo s člani njegove družine in ožjimi sorodniki.

Aldo Carli

## Svobodna beseda

Vojne nisem doživela, rodila sem se leta 1943. Spominjam pa se konca vojne, zadnjih bombnih napadov, gorečega taborišča angleških vojnih ujetnikov. Svobodno besedo berem redno, običajno najprej prispevke, ki me bolj zanimajo. Najraje berem redne kolumne, ki povezujejo vrednote narodnoosvobodilnega boja z dogajanjem zdaj. Morda bi se bilo treba bolj nazorno, živo odzvati na sedanje poskušanje spreminjanja

zgodovino. Na srečo še živijo ljudje, ki lahko povedo resnico. Vedno preberem tudi prispevke, iz katerih izvem kaj novega o dogajanju v času druge svetovne vojne. Še zlasti se razveselim prispevkov iz domačega kraja. Sem iz generacije, ki je odraščala med ljudmi (tudi v družini in sorodstvu), ki so sami čutili nasilje okupatorja. Dedka so zaprli 16. junija 1941 in ga nato poslali v delovno taborišče. Veliko domačinov, zlasti bolj šolanov, so izgnali 4. julija v Srbijo, med njimi tudi vse duhovnike razen dravogradskega prošta, ki so ga aretirali že sredi aprila 1941 in ga poslali v koncentracijsko taborišče, materina sestrična je trpela v Auschwitzu, moja teto – dijakinjo – so zaprli v gestapovske zapore v Dravogradu, vendar so jih zaradi ogorčenja tudi nemških prebivalcev kmalu izpustili. Januarja leta 1945 je padel moj oče. Mamo so že proti koncu vojne ujeli v Celovcu. Enkrat na mesec je smela domov k meni in med hrano, ki jo je takrat že primanjkovalo, je prenašala tudi pošto za odporne v Celovcu. Vendar sem vesela, da vsaj domobrncev pri nas ni bilo. Verjamem, da je v Sloveniji še mnogo družin in njihovih svojcev, ki so jim vojna, nacisti in fašisti pustili rane, ki ji čas ne zaceli. Pustite njihove potomce, da spregovore.

Mina Berta Sitar

## Bazoviški šoht

V strogo zaupnem dokumentu iz 29. januarja 1946, v katerem posebna preiskovalna komisija zaveznikov poroča o človeških truplih v »Bazoviškem šohtu«, je med drugim zapisano, da je bilo med 2. in 5. majem 1945 v to jamo odvrženih nekaj trupel domačinov, nekaj konjskih kadavrov in 120 trupel nemških vojakov, po vsej verjetnosti padlih na Opčinah v bojih za Trst. Ta dokument je v ameriškem državnem arhivu v Washingtonu in en izvod naj bi hranil tudi Pokrajinski arhiv v Kopru. Zdaj pa resnično ne vem, kdo se spreneveda in ne zastopa interesov slovenskega naroda! Kje smo bili leta 2004, ko je Italijanska republika sprejemala Zakon o dnevu spomina; kje smo bili leta 2009, ko smo na zemljišču agrarne skupnosti Bazovica podpisali sporazum o ureditvi nacionalnega spomenika, posvečenega »žrtvam fojbc«; kje smo bili vsa ta leta, ko so iz laži tkali zgodbe, snemali filme in prirejali simpozije o tem krutem narodu Slovencev, ki so po vojni pobijali Italijane samo zato, ker so bili Italijani? Tako da bi danes uzakonili to laž in jo povzdignili na raven kazenske odgovornosti tistega, ki bi trdil, da se to po vojni ni zgodilo. Ne vem, pri sebi tudi nimam odgovora, vem pa, da se je težko boriti za resnico, če sam vrh države in vsi drugi, ki jim je osnovna naloga uveljavljati interese države in naroda, tega ne počnejo. Kar se mene tiče, ta zgodba nikakor ni končana.

Miha Pogačar

## V METEŽU ZGODOVINE Ela Kristl - Tanja

## Spomin na partizansko aktivistko

Lenarško območno združenje zveze borcev za vrednote NOB je ob 77. obletnici smrti aktivistke OF Ela Kristl - Tanje (1901–1944) pri njenem spomeniku v Zg. Voličini blizu Domanjkove domačije pripravilo krajšo spominsko slovesnost. Slavnostni govornik na komemoraciji je bil predsednik slovenske borčevske organizacije Marijan Križman. Tanja je padla pod streljo nemške patrulje zaradi izdaje, potem ko je 4. decembra 1944 šla na sestanek slovenskogoriških aktivistov OF. Izdal jo je njen nekdanji mož in medvojni



Ela Kristl - Tanja (osebni arhiv Marjana Toša)

Slovenskih goricah doživela veliko izgubo. Tanja je bila namreč dobra organizatorica in aktivistka OF, pri njej sta v Koreni dalj časa bivala tudi organizatorja narodnoosvobodilnega boja Srečko Rojs - Niko in

Franc Zalaznik -Leon, ko sta bila jeseni leta 1943 poslana v Slovenske gorice, da tudi v teh krajih organizirata odpor proti okupatorju. Ela Kristl - Tanja je bila najprej pokopana na pokopališču v Voličini, leta 1946 pa so njene posmrtno ostanke prepeljali v Koreno, kjer je pokopana v družinski grobnici. Leta 1972 so ji na kraju smrti blizu Domanjkove domačije v Zgornji Voličini postavili kamniti spomenik.

Na slovesnosti, ki jo je povezovala Marija Šauperl, je udeležence nagovoril predsednik lenarškega območnega združenja Zveze borcev za vrednote NOB Alojz Bezjak, v kulturnem programu pa so nastopili člani in članice Kulturno-turističnega društva Selce. Podelili so tudi bronaste plakete ZZB NOB, ki so jih prejeli osnovni šoli Voličina in Korena, Cvetka Fajdiga in Suzana Kmetič.

Marjan Toš



Slovesnost pri Tanjinem spomeniku (Foto: Alojz Bezjak)

nadučitelj v Voličini, Radovan Jaut. Ta je bil odločen podpornik okupacijskih oblasti in tudi eden redkih članov nacistične stranke NSDAP med nemško okupacijo na lenarškem območju. Strelji iz zasede so bili za Elo Kristl - Tanjo usodni.

Z njeno smrtjo je celotno narodnoosvobodilno gibanje v osrednjih

## V METEŽU ZGODOVINE Leopold Gregorič

## Štiri žrtve v zavedni družini

Leopold Gregorič se je rodil 27. januarja 1921 v Prvačini. Družina se je v času fašizma preselila v Ljubljano. Po končani gimnaziji je šolanje nadaljeval na medicinski fakulteti. Vključil se je v OF in bil pripadnik VOS.

Italijanska zasedbena oblast ga je v začetku velike italijanske ofenzive, poznane kot roška ofenziva, aretirala. Težko mučen, z zbitimi prednjimi zobmi, je bil odveden v italijansko koncentracijsko taborišče Gonars, nato je bil nekaj časa zaprt v koncentracijskem taborišču v Monigu blizu Trevisa, od koder so ga 28. februarja 1943 spet odvedli v Gonars. Ob kapitulaciji Italije 8. septembra 1943, ko je bilo taborišče razpuščeno, se je vrnil na Primorsko in se vključil v narodnoosvobodilni boj. Bil je borec 2. brigade VDV na operativnem območju 9. korpusa. Nekaj časa je deloval v Goriških brdih, nato je odšel v Gorenjo Trebušo in od tam v Trst k sabotažni četi. Nemci so ga ujeli 18. marca 1945 zvečer v eni izmed hiš na Novi cesti v Trstu. Pri sebi je imel partizanske fotografije in pisma za partizane v Trstu. Pripeljali so ga v Lokev in ga v bližini vile (zdaj Pršutarna Lokev na Krasu) v noči na 19. marec ustrelili. Mrtvega so odpeljali proti jami Vilenica, kjer so ga plitvo pokopali v grizo »Kučetovega Gluhega dola« in ga pokrili z vejami. Vaščanka Ivanka Stopar, po domače Kučetova, je čez štiri dni prišla v lokavsko župnišče obvestit duhovnika Virgilija Ščeka, kje je truplo ustreljenega partizana, in ga pospremila do Gluhega dola. Nemška posadka, ki je takrat delovala v lokavski postojanki,



Leopold Gregorič

ga ni dovolila pokopati, a kljub njihovim grožnjam ga je lokavski župnik 28. marca 1945 pokopal na lokavskem pokopališču. Padel je pri svojih štirindvajsetih letih kot študent tretjega letnika medicinske fakultete. Njegova mama Emilija dve leti ni vedela, kje je njen tretji, najstarejši sin. Po končani vojni je izvedela za njegovo smrt in ni mogla verjeti, da je izgubila še tretjega sina. 11. junija 1945 se je oglasila v lokavskem župnišču, ker se je želela prepričati in videti sinovo truplo. Grobarji so 13. junija ob štirih zjutraj grob odkopali, da je lahko identificirala sinovo truplo.

Oba Leopoldova brata sta bila ustreljena kot talca. Brata Ljuba so Italijani aretirali v Ljubljani in ga po mučenju ustrelili v Gramozni jami v Ljubljani. Za brata Zdenka pa se točno ne ve, domneva se, da je bil po mučenju usmrčen v Kranju. Poleg sinov je Emilija Gregorič (rojena Budihna, iz Zalošč v spodnji Vipavski dolini) izgubila tudi moža, ki je umrl v Ljubljani za posledicami fašističnega mučenja v goriških zaporih. Leopold Gregorič je imel tudi bratranca Ljuba Šerčerja, narodnega heroja, ki je padel 22. decembra 1941 kot komandir mokrške in loške čete. Po njem se je imenovala 2. slovenska narodnoosvobodilna udarna brigada »Ljubo Šerčer«.

Irena Rože foto: arhiv Srečko Rože



## V SLIKI IN BESEDI

**Goreljek:**

Decembra lani je minilo 78 let od boja III. bataljona Prešernove brigade na Goreljku na Pokljuki, kjer so Nemci 15. decembra 1943 obkolili in ubili 79 borcev. Zaradi trenutnega stanja v državi in po svetu proslave s kulturnim programom ni bilo mogoče izpeljati. Kljub temu je delegacija članov ZZB



za vrednote NOB pod vodstvom predsednice Združenja ZB Radovljica 4. decembra položila venček k spomeniku – reliefni in litoželezni plošči – ter se z enominutnim molkom poklonila vsem padlim. Slovesnosti se je poleg vodstva ZZB Radovljica udeležil tudi župan občine Bohinj Jože Sodja. Pri spomeniku so se postrojili enota garde Slovenske vojske in praporščaki krajevnih organizacij ZB za vrednote NOB.

Martin Gorišek, foto: arhiv ZB Radovljica

**Slavina:**

Lani decembra smo se spomnili žalostnega dogodka, 80. obletnice drugega tržaškega procesa, na katerem so bili obsojeni na smrt in ustreljeni na openskem vojaškem strelišču mladi slovenski rodoljubi Pinko Tomažič, Viktor Bobek, Simon Kos, Ivan Ivančič in Ivan Vadnal, naš rojak iz Žej pri Prestranku.

Območni enoti Postojne in Pivke Društva TIGR Primorske sta pri grobu Ivana Vadnala v Slavini pripravili spominsko slovesnost. V spomin Ivanu Vadnalu je njegova sorodnica Ana Horvat prebrala svojo pesem, ki mu jo je posvetila. Pesem Domovina, njen avtor je Janko Sever iz Gabrovice pri Črnem Kalu, pa je občuteno prebral vnuk tigrovca A. Godine iz Rodika, Andrej Godina iz Kala pri Pivki.



Prisotna sta bila praporščak Bojan Orešnik iz Senožeč z društvenim praprom in Edo Bergoč iz Koč s slovensko zastavo. Bruna Olenik je v pozdravnem govoru poudarila pomen ohranjanja spomina na žrtve in obsojene na večletne zaporne kazni ter trpeče v fašističnih zaporih. To so bili cvetovi na oltarju domovine, ki so se upali upreti mnogo močnejšemu takratnemu italijanskemu fašizmu, gazečemu po naši Primorski. Prepovedali so delovanje kulturnih društev, prepovedali materni jezik, teptali dostojanstvo primorskih ljudi.

Cvetje na grob sta položila Andrej Godina in desetletna Špela Drole iz Slavine (na sliki), ki je obljubila, da bo prinesla zvončke na ta prerani grob Ivana Vadnala, ko bo spet prišla cvetoča pomlad. Rekla sem ji, naj odraste v ponosno slovensko mladenko, da bo tudi ona počastila spomin na žrtve, ki so nam tlakovalle pot v boljše življenje, da lahko govorimo materni jezik. Našo revijo Primorski rodoljub pa bo ohranila za spomin.

Bruna Olenik

**Bašelj:**

4. decembra lani je OO ZB Preddvor kljub novozapadlemu snegu izvedel srečanje pri partizanski bolnišnici Košuta. Zaradi epidemičnih in snežnih razmer se je organizator odločil, da mora vsak obiskovalec upoštevati preventivne zaščitne virusne ukrepe, in priporočil, da pohodnik ne preceni svojih zmoglosti pri vzponu do bolnišnice ter upošteva preventivne napotke za gibanje v zasneženem hribovitem svetu. Ob napovedanem času, deseti uri, se je zbrala skoraj desetina pohodnikov, da so poleg navdušenja v slikovitem sončnem zasneženem ambientu počastili spominjanje na delovanje partizanske bolnišnice »Košuta«, ki je delovala od 14. aprila 1944 do konca druge svetovne vojne. Žal sedmim ranjenim in obolelim partizanom niso mogli ohraniti življenja in so bili pokopani v bližini bolnišnice.

Spomin na umrle in padle v boju med drugo svetovno vojno je dolžnost in obveza. V težkih snežnih razmerah se je razvila slovenska zastava in prižga-



le so se sveče spominjanja. Gospodar, skrbnik bolnišnic in namestnik predsednika OO ZB Milan Tičar se je vsem zahvalil za napor in zavest, da so se povzpeli do bolnišnice, v kateri jih je počastil s tradicionalnim »zdravilom« za srečno vrnitev. Obenem po so napovedali tudi tradicionalni spomladanski pohod do Košute.

Franc Ekar Franc, foto: Slavko Prezelj

**Stražišče pri Kranju:**

KO ZB za vrednote NOB je 1. novembra 2021 odkrila spomenik padlim talcem, očetu in trem sinovom družine Šiško iz Stražišča. Po dogovoru s MO Kranj in Spomeniškim varstvom Kranj smo sklenili, da zaradi denacionalizacije Šempetrskega gradu, na pročelju katerega je bila do zdaj vzdana



Potomci družine Šiško pri prestavljenem spomeniku

spominska plošča, to prestavimo na ustrežnejše in vidnejše mesto. V programu so sodelovali pevci MPZ Svoboda Stražišče in recitatorka, slavnostni govornik pa je bil podžupan mestne občine Kranj Janez Černe. V svojem govoru je poudaril, da so bili med nami tudi ljudje, ki so se borili za svobodo brez orožja, a so jih okupatorske krogle vseeno pokončale, zato so taki ljudje heroji. Nič ne nima pravice pahnuti v smrt sočloveka, zato je ta spomenik pomnik, ki bo generacije spominjal na težko zgodovino slovenskega naroda.

KO ZB za vrednote NOB Kranj Stražišče

**Medvode:**

Ne samo Ljubljana, tudi Medvode imajo svojo Gramozno jamo in v njej spomenik ustreljenim 25 talcem. Zločin so okupatorji storili 31. decembra 1943. Ne po naključju, vsekakor z namenom, da ustrahujejo ljudi, kaj jih čaka, če bodo sodelovali s partizani in njihovimi pomočniki, ki so bili v tistem letu še posebej dejavni in uspešni. V Gramozni jami je tudi njihov grob, kar ni naključje, saj so nacisti svoje žrtve vedno odpeljali z morišča.



Talce so v Medvode pripeljali iz begunjskih zaporov, jih zvezane po več skupaj postrelili in še nekaj časa pustili ležati na ogled krajanom. Pokop so naložili takratnemu županu Medvod. Med talci so bili v večini prebivalci različnih slovenskih krajev, le en domačin, en Sarajevčan, Hrvat z otoka Krk in celo Francoz.

Kot vsako leto je društvo ZB NOB Medvode tudi na predzadnji dan v preteklem letu pripravilo spominsko prireditev, na kateri so sodelovali Godba Medvode, Lovski pevski zbor, recitatorki, uvodni nagovor pa je imel predsednik društva Vladimir Bertoncelj.

Matevž Barle

**Oplotnica:**

V Oplotnici smo 22. oktobra lani pred osrednjim spomenikom NOB v parku izpeljali tradicionalno komemoracijo v spomin na 59 žrtev druge svetovne vojne iz domačega okolja.



Vsakoletno spominsko prireditev je tudi tokrat pripravila Občinska organizacija borcev za vrednote NOB Oplotnica. K oblikovanju kulturnega programa smo povabili Osnovno šolo Pohorskega bataljona Oplotnica in domače kulturne delavce. V kratkem programu smo slišali mlade deklamatorje, glasbenike in pevce z osnovne šole, prisluhnili smo verzom Kajuha in spominom iz vojnih dni. Predsednica organizacije Maja Valenčak je nagovorila prisotne in poudarila, da moramo kljub oddaljenosti dogodkov druge svetovne vojne ohraniti spomin, predvsem zaradi žrtev in zaradi zavedanja, da je vojna zlo.

Komemoracija je bila dobro obiskana. Poleg nastopajočih in članov občinske organizacije borcev za vrednote NOB Oplotnica so bili prisotni sorodniki in posamezni občani. Komemoraciji so prisostvovali tudi župan Oplotnice Matjaž Orter in seveda učenci tretjih, četrtih in petih razredov osnovne šole s svojimi spremljevalci.

Maja Valenčak

**Ptuj:**

V letu, ki je za nami, so epidemične razmere onemogočale druženja, zbornice članov in proslavljanja. Kljub temu smo v prilagojenih razmerah izpeljali program za leto 2021. V letu 2022 bomo zaznamovali pomembne dogodke.

Ob vseh državnih praznikih in komemoracijah bomo posebej poudarili 80. obletnico padca slovenjegraške Lackove čete v Mostju 8. avgusta. Največja prireditev, ki jo načrtujemo v začetku aprila 2022, bo spominska slovesnost na gradu Borl v sodelovanju z občinami ter Društvom izgnancev Slovenije in Društvom taboriščnikov – ukradenih otrok.

Aprila 1941 so nacistični okupatorji z raznarodovalnim ciljem na gradu Borl ustanovili prehodna taborišča. Borl je za ves slovenski narod simbol trpljenja in poskus uničenja v času druge svetovne vojne. Za nekatere od več kot tisoč jetnikov je bil Borl zadnja postaja pred izgonom na Hrvaško, v Srbijo ali Nemčijo. Za približno 40 jetnikov pa je bil Borl kraj, kjer so jih nacisti izbrali za talce in od koder so jih nato odpeljali na morišče. Po letu 1943 je grad Borl služil okupatorjem. Večkrat je bil tudi prostor, kjer so člani Nemške mladine prirejali različne tečaje za indoktrinacijo mladine v nacističnem duhu. (povzeto po članku dr. Aleša Mardetka Borl v 20. stoletju)

S pomočjo občin bomo obnovili ali znova postavili spominske plošče padlim v avli Mestnega gledališča Ptuj, kjer bo slovesnost 8. februarja, na pokopališču na Polenškaku 9. februarja ob obletnici padca Natašine čete, v Gorišnici pa je občina že obnovila oskrunjeno obeležje na pokopališču. Zbiramo podatke o odstranjenih spominskih obeležjih in doprskih kipih herojev, po katerih so se imenovalle ustanove in društva. Nekaj jih hranijo v Pokrajinskem muzeju. Sporočite nam, kje so shranjeni. Zbore članov bomo organizirali v marcu 2022. Upamo, da bodo zdravstvene razmere to dovoljevale.

Branka Bezeljak

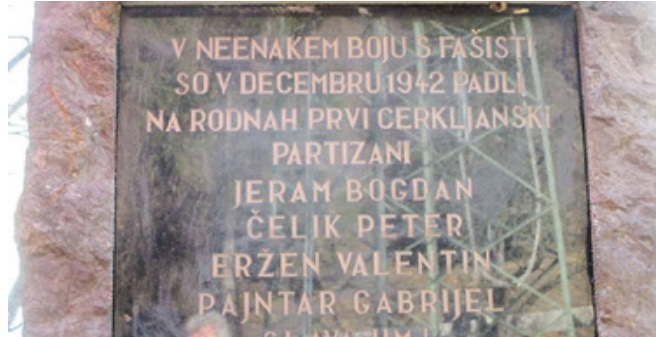
**Rodne:**

Spomin na prve padle partizane na Cerkljanskem so številni domačini decembra lani počastili na Nemcih na Rodnah. Obenem sta predsednik Zveze borcev Cerkljani Jože Jeram in Žarko Trušnovc iz Gorske reševalne službe Tolmin razvila nov prapor območne zveze borcev.

Naj spomnimo, da je v neenakem boju pred 79 leti proti več kot 200 fašističnim vojakom dvignilo puške šest partizanov pod vodstvom poveljnika Tarasa. Štirje so v boju padli, dva pa sta se skoraj po čudežu rešila iz ognjenega obroča. Pred spomenikom, ki stoji v spomin na Bogdana Jerama, Gabrijela Pajntarja, Valentina Eržena in Petra Čelika, so taborniki Rodu aragonskih ježkov Cerkljani položili vence, kulturni program pa je potekal pred Lovskim domom Lovske družine Otavnik.

Bitka na Rodnah nad Orehovsko grapo je bila le droben dogodek v zgodovini slovenskega osvobodilnega boja, a velik dokaz povezanosti domačinov in njihove ljubezni do domovine. Med junaki velja omeniti predvsem zavedne domačine, ki so v noči pred usodnimi boji šestim partizanom pomagali pri tovarjenju hrane in živine v stražarnice na vrhu Roden. O zgodovini Orehka in njegovih domačinov, ki so šli s trebuhom za kruhom, je v svoji prvi knjigi pisal letošnji slavnostni govornik, predsednik Zveze borcev Laško in domačin po rodu iz Orehka, Andrej Mavri. Spomnil je na predanost domačinov v partizanskem boju in odstrl svoj pogled na zgodovinske dogodke zadnjih desetletij.

Posebno razpoloženje je pred Lovski dom prinesla Marjetka Popovski s pesmijo in deklamacijami. Za pomoč, predanost spominu in gostoljubje ob spominskih slovesnostih pa je Lovska družina Otavnik prejela tudi srebrno



priznanje ZZB NOB Slovenije. Zadnje pot padlih partizanov je tudi letos na 11. pohodu od Reke do Roden prehodilo več kot 30 pohodnikov.

Jože Jeram

**Visoko, Luže:**

16. septembra 2021 smo na Visokem počastili spomin na enega izmed najpomembnejših dogodkov v zgodovini kraja med drugo svetovno vojno. To je bil dan ustanovitve odbora OF za vasi Visoko in Luže. Spominska slovesnost zaradi slabega vremena ni potekala pri spominskem obeležju ob nekdanjem Zormanovem mlinu, kjer so se predvsem v prvih dveh letih druge svetovne vojne načrtovale in sprejemale pomembne zgodovinske odločitve ter organizirale zbiralne in druge partizanske akcije.

Zormanov mlin, v katerem je od leta 1929 gospodaril Valentin Kokalj (med domačini imenovan Zormanov Tine), je že pred vojno postal kraj srečevanja vaščanov in okoličanov ter središče kulturnega in prosvetnega življenja.



Spominsko obeležje ob nekdanjem Zormanovem mlinu

Zato ni bilo naključje, da so se prav v njegovem mlinu po izbruhu vojne začeli sestajati prvi privrženci in aktivisti narodnoosvobodilnega boja ter so 16. septembra 1941 ustanovili odbor OF za Visoko in Luže, s čimer so postavili temelj organiziranega upora proti okupatorju v naših krajih. Mlin



je ostal pomembna postojanka in zatočišče partizanov ves čas vojne. Tudi sam gospodar Tine je odšel v partizane – v Kokrško četo. Toda že 1. avgusta tega leta se je njegova partizanska pot končala na Bašeljskem sedlu pod Storžičem, kjer so ga Nemci ujeli in po nekaj mesecih v Begunjah poslali v koncentracijsko taborišče Gusen, podružnico zloglasnega Mauthausna. Tam se je novembra 1943 končala njegova življenjska pot.

Spominsko slovesnost sta pripravila Krajevna organizacija ZB za vrednote NOB in Kulturno društvo Valentin Kokalj Visoko. V programu so sodelovali ljudski pevci »Hiše čez cesto Milje« in članice kulturnega društva, ki so interpretirale pesmi Otona Župančiča, Ivana Minattija, Karla Destovnika - Kajuha, Rada Bordona, Cirila Zlobca in Srečka Kosovele. Osrednji govornik na spominski slovesnosti je bil domačin, tovariš Ivan Gros. Kot dober poznavalec domače zgodovine se je v govoru poleg tedanjih prelomnih dogodkov in hudih posledic okupatorjevega nasilja v naših krajih spomnil še številnih drugih dogodkov in dejstev, ki so ogrožali obstoj slovenskega naroda vse od konca prve svetovne vojne naprej (od početja privržencev italijanskega fašizma do nemškega in avstrijskega nacizma ter njihovih podpornikov).

Danijela Bakovnik

## Straža:

Posloviti se od starega leta lani ni bilo ravno težko, saj nas je tako kot številne druge močno omejevala neljuba epidemija. Kljub temu smo večino nalog iz načrta dela za leto 2021 izvedli, sicer z nekoliko omejenim številom udeležencev, pa vendar lepo, kakovostno in v skladu s priporočili NIJZ.

Svojim članom smo pri ZB za vrednote NOB Straža tudi letos namenili priložnostno darilce, in sicer smo mošnjiček napolnili s slastno domačo klobaso. Člani so darilo sprejeli kot obljubo, da se bomo v letu 2022 večkrat srečali in družili ter izpeljali predlagani načrt dela. Člani predsedstva ZB Straža smo obiskali in se s skromnim darilom zahvalili za dobro sodelovanje tudi našim zvestim sponzorjem, županu, ravnateljici Osnovne šole Vavta vas in drugim društvom v občini, s katerimi uspešno sodelujemo.

Močno si želimo sproščeno delo v korist našega članstva in nadaljevanja vrednot in tradicij našega enkratnega narodnoosvobodilnega boja.

Kot do zdaj se bomo tudi v tem letu trudili, da bo naše delo v lokalni občini plodno. Seveda pa bomo sodelovali tudi s Pokrajinskim odborom ZB za Dolensko in Belo krajino ter sledili usmeritvam zveze.

Branko Đukić

## Vinharje:

11. decembra lani je Krajevna organizacija ZB Gorenja vas - Poljane priredila spominsko srečanje ob 80. obletnici poljanske vstaje. Srečanje je potekalo na kmetiji pri Brdarju v Vinharjah.

Sem so se decembra leta 1941 stekale skupine prostovoljcev iz vasi v osrednjem delu Poljanske doline. Odzvale so se na poziv mobilizacijskih skupin k uporabi proti nemškemu okupatorju, ki je kar takoj začel temeljito uredničevati svoj načrt: selil je družine v Srbijo, zaplenil njihovo premoženje, izganjal prebivalce, nasilno ponemčeval. Cankarjevemu bataljonu, ki je deloval v hribih med Poljansko in Selško dolino, se je pridružil 344 prostovoljcev, resda vojaško neizkušenih in slabo oboroženih, vendar motiviranih. Zdržali so prve spopade z nemškimi policisti in 27. decembra srdit boj z nemškimi enotami okrog Pasje ravnin. Številni so se potem začasno vrnili domov, okrepljeni Cankarjev bataljon pa se je umaknil v Dražgoše in od 9. do 11. januarja 1942 bil ostre obrambne boje – poznamo jih pod imenom dražgoška bitka.



Množično dogajanje pri Brdarju ni ostalo skrito nasprotnikom oborožene opora. Bili so večkrat izdani. Od devetčlanske močne kmečke družine so vojno preživele tri hčere, od teh ena v taborišču, druga, Amalija Peternel, med partizani in najmlajša pri sorodnikih. Na kmetiji danes gospodari vnuk partizanke Amalije in vsakoletno srečanje pri njih je spomin na množično poljansko vstajo in tragedijo odporiške družine.

Letos sta poleg ženskega pevskega sestava Sorške kresnice in recitatorja Vojka Hobiča nastopili tudi dve učenci Osnovne šole Poljane in predstavili nekaj pesmi in misli svojih sošolcev iz osmega in devetega razreda. Šola se je namreč udeležila mednarodnega natečaja *Kdo je drugi?* kot dela projekta EU *Evropska antifašistična dediščina – orodje za boj proti sodobnim oblikam diskriminacije in nestrpnosti*. Zrelost razmišljanja mladih nas je navdihnila z upanjem na boljšo prihodnost. Govornik Drago Štefe, podpredsednik organizacijskega komiteja za Dražgoše, pa je podal zaokroženo zgodovinsko sliko takratnega dogajanja, ki je nazadnje privedlo do dražgoške bitke. Teden dni pozneje je bila ob jubileju v poljanski cerkvi maša za vse poljanske vstajnike iz leta 1941.

Milena Sitar, foto: Mira Reya

## DOGODKI

### Postavili smo nadomestno spominsko ploščo

V narodnoosvobodilnem boju med drugo svetovno vojno so se na območju Bele krajine rojevale številne ustanove, zametki organov in organizacij nove države Slovenije, ki v večini še danes nadaljujejo delo.

Tako je bilo v Črnomlju 22. oktobra 1944 ustanovljeno tudi Društvo novinarjev Slovenije. Pomnik tega dogodka je na pročelju gradu na Trgu svobode v Črnomlju. V Črnomlju je v letih 1944/45 delovalo tudi uredništvo osrednjih glasil narodnoosvobodilnega boja (Ljudska pravica, Slovenski poročevalec, Delavska enotnost, Novice idr.), zato je v spomin na to dejavnost Novinarsko društvo Slovenije 20. oktobra 1984 na pročelje stavbe v ulici Pod smreko 1 v Črnomlju namestilo bronasto spominsko ploščo. Ta plošča je bila ukradena 12. decembra 2011 in do danes ne plošče ne nepridipravov niso odkrili. Večina prebivalstva Bele krajine ima do tovrstne zgodovinske dediščine pozitiven odnos in je ne pozablja in ne zanemara, celo skrbi zanjo in ponosni smo na to.

Po dogovoru z Zavodom za varstvo kulturne dediščine Slovenije, občino Črnomelj in solastniki stanovanjske hiše Pod smreko 1 v Črnomlju je Združenje borcev za vrednote NOB Črnomelj sklenilo nadomestiti ukradeno spominsko ploščo in pokriti stroške iz prispevkov članstva. Načrt za novo ploščo je izdelal arhitekt Jurij Jaklič, marmorno ploščo pa so izdelali v Kamnosestvu Plut in jo 8. decembra 2021 tudi postavili na prvotno mesto. Vsem sodelujočim hvala za skrb in pomoč!

Jože Strmec



### Ponovna skrunitev spomenika padlim na Pugledu

Občanka nas je v začetku januarja obvestila, da je bil spomenik na Pugledu znova žrtev brezobzirnega storilca, ki je s spomenika odstranil rdečo zvezdo. To je v zadnjem letu in pol že tretji poskus blatenja vrednot narodnoosvobodilnega boja z zavržno skrunitvijo spomenika. Pred časom je neznanec rdečo zvezdo prebarval v rumeno (se ve, znak katere stranke je rumena barva). Po obnovi prebarvane zvezde, ki je bila spet rdeča, je neznanec okolico spomenika onečastil s svojimi iztrebki.

»Vse napade neznanca smo prijavili policiji, vendar do danes ni bil še nihče odkrit. Še naprej bomo pozorni na vsa dejanja, ki blatijo spomin na slavno zgodovino naših zavednih prednikov, ki so nam omogočili svobodo. Naj živi spomin nanje.« je zapisala Branka Kastelic, predsednica Združenja za vrednote NOB Ljubljana Moste Polje.



### Počastitev dneva Rudolfa Maistra

Predsednik republike Borut Pahor je v počastitev državnega praznika dan Rudolfa Maistra, 23. novembra lani, v Predsedniški palači nagovoril državljanke in državljane. Ob tej priložnosti se mu je s slavnostnim nagovorom pridružila mag. Lučka Lazarev Šerbec, predsednica Zveze društev General Maister. V slavnostnem govoru je poudarila pomen življenja in dediščine generala Rudolfa Maistra kot vojaka, pesnika in predvsem domoljuba. Opisala je prizadevanja Zveze za ohranjanje spomina na generala Maistra in dejavnosti vanjo včlanjenih 28 društev po Sloveniji, ki skupaj že več kot dvajset let ohranjajo spomin, sporočilnost in poslanstvo generala Maistra. »V Maistrovem duhu bi morali svoje delovanje usmeriti v skupne cilje, saj se lahko le s skupnimi močmi upremo tegobam sodobnega časa.« je govor ob prazniku sklenila predsednica Zveze društev General Maister.



Predsednik republike je na slovesnost ob prazniku povabil predsednice in predsednike vseh društev, članov Zveze društev General Maister, ter vodstvo Zveze. Na povabilo predsednika republike se je slovesnosti udeležil tudi gospod Borut Maister, vnuk generala Rudolfa Maistra. Predsednik republike se je na predvečer dneva Rudolfa Maistra udeležil odprtja njegove prenovljene grobnice v Mariboru in h grobnici položil venec.

UPRS, foto: STA

## TEMATSKI POGOVOR

### Mladi za vrednote NOB in Slovenska vojska

Člani mladinske organizacije Zveze združenj borcev (ZZB) za vrednote NOB Slovenije – Mladi za vrednote NOB (MNOB) smo v letu 2021 začeli izvajati tematske pogovorne večere. V goste povabimo predstavnika nam sorodne organizacije ali strokovnjaka s področja, pomembnega za naše delovanje.

Po številnih zapletih s terminom, prostorom in gostom nam je z veliko truda uspelo izpeljati naše prvo srečanje v središču BTC z veliko parkirnega prostora in sodobno IKT-opremo, kar so nam v brezplačno uporabo odstopili v podjetju Century 21 Emona.

Naš gost na dogodku je bil stotnik Franc Klemen, častnik za odnose z javnostmi in poveljstvu Slovenske vojske (SV). Povzetek normativne podlage delovanja SV nam je sicer razblinjal pozornost, vendar jo je stotnik s svojimi domislicami uspešno pritegoval. Kot najpomembnejši vrednoti, ki si ju delita ZZB NOB in SV, je stotnik poudaril domoljubje in tovarišstvo. Stotniku domoljubje najbolje ponazarja pesem Slovenija, moja dežela. Domoljubje je namreč največja vrednota v SV in povezuje vse druge vrednote. Prav vojska je namreč zgodovinsko gledano tisti del nacionalnega varnostnega sistema, katerega pripadniki so pripravljene za svojo domovino žrtvovati življenje in kri – tako stotnik Klemen.

Čast daje vojski zanos. Za stotnika je čast, da lahko kot pripadnik SV zastopa interese Republike Slovenije in slovenskega naroda, in čast, da nadaljuje pot padlih pred njim, herojev nekdanjih dni, ki so padli za svobodo slovenskega naroda.



Tovarišstvo je za stotnika Klemna to, da v vojski ne glede na to, kdo si, od kod si, kakšni so tvoja vera, politično prepričanje, barva kože, spolna usmerjenost, premoženjsko stanje ..., nikoli več ne boš sam. Zanj so vsi njegovi borci, ki jim je poveljeval in s katerimi je delal, njegova druga družina.

Predstavitve službe v SV je končal z verzom: »Le dobro misli moj rojak; služim ti častno – slovenski vojak.«

Predavanju so sledila vprašanja poslušalcev. Teh smo imeli ogromno in smo jih postavljali še dolgo po koncu uradnega dela dogodka. Veliko zanimanja so zbrani pokazali za prepletanje delovanja SV in izvršne veje oblasti oziroma politike v Sloveniji. Stotnik Klemen je poudaril in obrazložil apolitičnost delovanja SV. Prisotni so postavljali vprašanja tudi na temo zaveznitstva NATO in mesta SV v njem. Predavatelj je poudaril pozitivne učinke članstva v paktu NATO za razvoj SV, tako tehnološki kot glede vojaškega delovanja. Med vprašanji je potekala tudi razprava o tem, kako se vrednotni okvirji spreminjajo ob menjavah generacij. Zbrane je med drugim zanimal še stotnikov pogled na dogajanje v Afganistanu.

V imenu MNOB je stotniku Francu Klemnu predsednik MNOB Žiga Novak podaril knjigo Toneta Kregarja Vigred se povrne, ki opisuje dogajanje med drugo svetovno vojno na širšem celjskem območju. Knjigo je podarila Krajevna organizacija Združenja borcev za vrednote NOB Celje Dečkovo naselje.

Žiga Novak

## V SPOMIN Alojzija Kralja

### 80. obletnica smrti prvega logaškega partizana

Alojzija Kralja se je rodil 5. junija 1915. Petnajst let pozneje je pomagal zgraditi prvo smučarsko skakalnico, še pet let pozneje ga je poklicala vojska na službo v Kraljevico, zapustil jo je kot podnarednik planinskih enot. Z Osvobodilno fronto se je povezal v Ljubljani, kjer je živel po odsluženju vojaškega roka. Kmalu je začel sodelovati tudi z Varnostno obveščevalno službo OF, imenovano VOS, kjer se mu zaupali, čeprav ni bil član komunistične partije.

V gozdove je odšel oktobra leta 1941 in postal borec Borovniške čete. Konec oktobra se je četa odpravila na pot preko Svetega Vida nad Cerknico in prespala v enem od kozolcev v Osredku. Našel se je izdajalec, ki je nad partizane poslal vojake italijanske vojske. V neenakem boju je padlo šest partizanov, tudi Alojzija Kralja, ki ga je v Splošni bolnišnici v Ljubljani prepoznala dr. Pavla Jerina - Lah. Ona je poskrbela za njegov pokop na Žalah. Leta 1963 je ZZB NOB Logatec na grobu postavila spominsko ploščo, ki je zdaj v spominski sobi Združenja v Blekovi vasi. Starša sta plačevala za njegov grob do svoje smrti, pred šestimi leti pa so bili posmrtni ostanki preneseni v družinski grob na pokopališču v Dolnjem Logatcu.

Spominska slovesnost na pokopališču v Dolnjem Logatcu je bila 6. novembra, dan po 80. obletnici smrti prvega logaškega partizana. Organiziralo jo je Združenje borcev za vrednote NOB Logatec. Predsednica ZB NOB Logatec Vesna Jerina je spregovorila o življenjski poti Alojzija Kralja, Logaški kvartet pozavn je poskrbel za ustrezno glasbeno spremljavo, pesmi Simona Gregorčiča in Karla Destovnika - Kajuha je recitala Sara Šantelj. Po koncu slovesnosti so člani združenja na grob položili spominski venec. Združenje se zahvaljuje vsem nastopajočim, praporščaku Petru Čuku, vsem, ki so se udeležili slovesnosti, posebej pa svojcem in županu Bertu Menardu.

S. B.



## JUBILEJI

100 let  
Antonije Zupančič

Drobna, rahlo sključena postava na njivi. Popoldanska vročina žge. Pot se ji steka po obrazu. Za hip se ustavi, se zravna in si ga obriše z robcem iz predpasnika. Zazre se v daljavo in potem nadaljuje delo.

To je spomin, utrinek iz preteklosti, ko pomislim na Antonijo Zupančič, teto Tončko ali teto Tono, kakor jo kličemo. Spomin na delavno žensko, ki ni nikoli v svojem življenju počivala. Še danes si iznajdljivo najde delo, ki ga še lahko opravi, če ne more stoje, pa sede. »Ko bi le lahko šla na vrt, na mojo njivo! Rada bi delala,« so njene skromne želje. Njene dlani so grobe, prsti zviti, a prijem močan. Le noge so bolj šibke. A Antonija se ne da. Pomaga si s palico in premaguje vsakdanje napore.

Rodila se je 1. januarja 1922 v Gradcu mami Metki in očetu Juliju Malešiču. Bila je druga od šestih otrok. Njeno otroštvo je bilo zaznamovano s trdim delom. V najstniških letih si je že sama služila kruh pri tujih ljudeh, za takratne razmere daleč od doma, v Kranju. Tam jo je zatekla vojna vihra. Sama se je mo-

rala znajti in nekako priti domov v rodni Gradac. Njena družina se je že organizirala za boj proti okupatorju. Drug za drugim so odhajali v partizane, zato so okupatorji družini požgali dom, babico Gabrielo pa deportirali na Rab.

V boj proti okupatorju se je podala tudi Antonija. Bila je borka Cankarjeve brigade, iznajdljiva in pogumna bolničarka, ki je tudi dejavno sodelovala v boju. Večkrat je bila ranjena.

V partizanih je srečala svojega življenjskega sopotnika, Franca. Januarja 1945 se jima je rodila hči Ljudmila. Po tem se je Antonija pripravljala, da se bo tako kot številne matere z otroki umaknila v italijanski Bari. Bila je ena zadnjih, ki so bile z Otoka prepeljane v Italijo. Evakuacija je potekala z letalom, ki danes kot spominsko obeležje stoji na Otoku.

Po osvoboditvi je mlada družina najprej živela v Črnomlju. Tam se je leta 1947 rodila druga hči, Ivana. Kmalu so se preselili v Gradac, kjer so si zgradili hišo in ustvarili dom.

Po vojni je Antonija, vse dokler je lahko, sodelovala v Društvu upokojencev, Rdečem križu in ZZB NOB Slovenije, za kar je prejela številna priznanja. V času prejšnje države pa je leta 1963 po ukazu predsednika SFRJ Josipa Broza Tita postala nosilka reda zaslug za narod s srebrno zvezdo.

Antonija ima poleg hčer Ljudmile in Ivane štiri vnuke, sedem pravnukov in dva prapravnuka. Živi doma v Gradcu, na prenovljeni domačiji. Zanj predano skrbijo hči Ivana in vnuk Peter z ženo Jožico in sinovoma.

Marta Strahinič,  
foto: Slavko Malešič

99 let  
Dušana Puha

Člani Združenja borcev za vrednote NOB občine Piran so 30. novembra na domu v Portorožu obiskali Dušana Puha, partizanskega borca, odvetnika in nekdanjega sodnika, ter mu čestitali za njegov visok življenjski jubilej – 99 let. Šopek cvetja z željo po zdravju mu je predal predsednik ZB Piran Bojan Česnik.

Dušan Puh, rojen 30. novembra 1922 v Velikih Laščah, je odličen poznavalec dogajanja v času fašizma in nacizma, po osvoboditvi pa je opravljal pomembne funkcije tako na lokalni kakor tudi na državni ravni. Leta 1941 se je pridružil Osvobodilni fronti. Junija leta



1942 je bil interniran v Gonars, kjer je bil do razpada fašistične Italije. Že v taborišču so bili sojetniki organizirani v četo, s katero je v 1. soški brigadi sodeloval kot obveščevalni oficir, nato pa kot politkomisar v Istrskem odredu na ozemlju južno od Slavnika do okolice Buzeta ter ob Dragonji do Savudrije in od morja do Čičarije.

V Ljubljani je Dušan Puh delal v političnem oddelku korpusa, bil je politkomisar vojne bolnišnice. Ob delu je študiral pravo. Leta 1952 so ga za leto in pol poslali v vojaško-politično šolo v Beograd na tečaj komandantov polka. Leta 1955 je

bil kot aktivni oficir upokojen pri komaj 32 letih. Še istega leta se je z družino preselil v Portorož in se zaposlil kot višji referent na sodišču v Piranu. Leta 1957 je diplomiral in bil izvoljen za sodnika okrajnega, leta 1961 pa okrožnega sodišča v Kopru. Postal je uspešen odvetnik. Zadnjič je šel v tožbo leta 1999, ko je spisal odmevno ovadbo zoper italijanske oficirje zaradi vojnih zločinov.

V vseh obdobjih svojega življenja je bil Dušan Puh družbeno dejaven. Trikrat je bil odbornik občinske skupščine v Piranu, predsednik disciplinskega sodišča in ideološke komisije, ustanovitelj politične šole

v Piranu, podpredsednik okrajne konference SZDL ... Ker je opozarjal na neodgovorna ravnanja in nedelovanje slovenskega sodstva, je bil v nenehnih konfliktih z nadrejenimi, trikrat so ga poskušali izključiti iz Zveze komunistov. Kot pobudnik civilnodružbenih gibanj se posveča razvoju lokalne skupnosti, južni meji, ekologiji, dejaven je v piranski borčevski organizaciji. V svojem delovanju zagovarja temeljno vrednoto narodnoosvobodilnega boja, za katero pravi, da se bo treba znova boriti, omogočiti vsakemu človeku dostojno življenje.

Franc Krajnc, Karmen Kodarin

## Izgnanci

Neskončna vrsta:  
po dva in dva  
brez križa hodi  
procesija,  
nahrbtnik na hrbtu,  
v rokah paket,  
kar je kdo mogel  
z doma otet,  
v tujino zdaj nese  
stisnjenih ust;  
ob strani mu hodi  
stražnik pust,  
srepi izpod šlema  
kot za naskok,  
roga se trpinom  
zviška kot bog.  
Postavni možje  
in plašna dekleta  
so s cestnim prahom  
v sivo odeta.  
Na rokah mati  
dojenčka drži,  
ob slepem starčku  
fantiček ihti.  
Molčeca kolona –  
korak je tih,  
ne kane solza,  
ne sliši se vzdih,  
oči le žarijo,  
brez zvoka pojo  
to melodijo:  
Krivica zadana  
nam, bo maščevana!

Ivo Rudolf, leto 1941

100 let  
Josipa Sambolića

Josip Sambolić se je rodil 2. januarja 1922 v veččlanski družini v vasi Grohot v občini Desinič) na Hrvaškem. Kot mlad fant se je izučil za čevljarja v Sremski Mitrovici, od tam je odšel na delo v tovarno čevljev v Zagrebu.

Takrat se je že porajalo »ustaštvo«, s čimer se Josip ni strinjal in je zato imel razne težave z oblastjo. Leta 1942 se je pridružil partizanom in

preživljal težke čase na raznih bojiščih po Bosni in Slavoniji.

Po končani vojni je ostal v JLA kot oficir. Služboval je po raznih krajih nekdanje Jugoslavije, med drugim v Kikindi v bližini romunske meje. Tam je spoznal bodočo ženo Zorico, ki mu je rodila hčer Mirjano (imenovano Cica) in sina Branka. Zadnjo službo je imel v Ljubljani, kjer je dočakal tudi upokojitev. Po upokojitvi je honorarno delal v menjalnici na mednarodnih vlakih.

Josip Sambolić je dolgoletni član Združenja zveze borcev, saj se je včlanil že na dan borca, 4. julija 1948. Ko je pozneje na Črnučah kupil zemljišče in zgradil hišo, se je pridružil članom ZZB Črnuče, kjer je še zdaj zvesti član.

Rad je pomagal sosedom pri gradnji in urejanju hiš in okolice. Skoraj vedno je dobre volje, še zdaj pa rad tudi zapoje. Leta 2001 mu je umrla žena Zorica. Kljub dolgoletnim boleznim je ohranil vitalnost in duhovno zdravje. Ob njegovem jubileju sta ga obiskala predstavnik ZB NOB Črnuče, predsednik tovariš Rudi Vavpotič in tovarišica Lidija Bizjak, ter mu zaželela še mnogo čilih dni.

Marija Plazar in Franček Kovačič

98 let  
Ivanke Voje

Spet je minil december, vendar drugačen od prejšnjih, saj nas je prikrajšal za marsi-katero toplo srečanje s starejšimi člani našega združenja. Sredi decembra lani je svoj 98. rojstni dan praznovala Ivanka Voje, borka Levstikove brigade. Na njen rojstni dan sva jo predstavnic Krajevne organizacije RK in ZB obiskali na njenem domu, seveda po navodilih NIJZ, ji voščili

za rojstni dan in bližajoče se praznike ter ji izročili priložnostna darila.

Ivanka se je rodila v Ljubljani, tam odrasčala in se odločila, da bo postala trgovka. Žal ji je pot do poklica preprečila druga svetovna vojna. Vključila se je v delo OF, bila izdana in odpeljana na zaslisanje. Po tridnevem zaslišanju so jo izpustili, a vedela je, da ni več varna. Odšla je v ilegalo in bila nekaj časa v Gubčevi brigadi, nato pa je delala na terenu na grosupeljsko-stiškem območju. To delo je bilo povsem prekinjeno v času nemške ofenzive, med katero se je Ivanka pridružila Levstikovi brigadi. Ta je doživela hude boje v okolici Mokrcra in Krima, kjer so se nemške enote pripravljale na izvedbo zadnjih akcij v ofenzivi. Partizanska pot je Ivanka vodila preko Sodražice v Delnice, kamor je prispela decembra. Po hudih bitkah na Hrvaškem, kjer je padlo kar 40 njenih tovarišev, je bila poslana na partijski tečaj v Bazo 21. Šele tik pred tem je od Salmičeve Ivanke izvedela točno mesto tega tečaja, potekal je v eni od gozdarskih koč nad Kočevskimi Poljanami. Po opravljenem tečaju jo je čakala nova naloga: postala je pomočnica okrajnega sekretarja v grosu-

peljskem okrožju. 6. maja sta se s sekretarjem Vinkom Perovškom iz Črnomlja vračala mimo Starih Žag v Grosuplje. Čeprav so domobranci prizadejali veliko hudega partizanom in civilnemu prebivalstvu, ji ni bilo lahko pri srcu, ko je gledala kolono domobrantskih družin, ki so zapuščale svoje domove.

Prišla je težko pričakovana svoboda in začela se je obnova porušene domovine, kar je Ivanka močno posrkala vase. Ustanovitev Levstikove brigade 11. septembra 1943 v Dolenjskih Toplicah in prijateljstvo z domačini sta pripomogla k temu, da sta si Ivanka in njen mož v Toplicah na Cvibljah postavila hišico in se leta 1984 dokončno preselila vanjo. V hišici zdaj živi sama, saj je že kar nekaj let vdova. Kljub visoki starosti, ki jo je dočakala, še sama poskrbi zase. Kosilo ji pripeljejo, ob koncu tedna pa je ob njej sin ali hči. Že lani in tudi letos bo Ivanka zimo preživela v Ljubljani. Vem, da bo pogrešala njene in naše Toplice, svojo hišico na Cvibljah, pa jutranjo kavico s Šafarjevo Darinko, gospodarske pogovore z Darinkinim možem Janezom in klepete s sosedi.

Helena Miša Kulovec



## JUBILEJI

97 let  
Nade Kovač

V krogu svoje družine je 26. novembra lani praznovala svoj 97. rojstni dan Nada Kovač, ilegalka v okupirani Ljubljani, zapornica in vsestranska športnica. Veselje do športa je podedovala po očetu Janezu Porenti, telovadcu in udeležencu olimpijskih iger v Parizu leta 1924 in Amsterdamu štiri leta pozneje.

Oče je bil predan gimnastiki, bil je učitelj in vaditelj mlajših orodnih telovadcev. Kmalu po začetku vojne spoznal nevarnost nacizma in fašizma na slovenskih tleh. Uprl se je totalitarizmu in se pridružil Oslobojilni fronti slovenskega naroda kot pripadnik levega krila Sokolov. Zaradi delovanja proti okupatorju je bil na sveto noč leta 1941 odpeljan od doma, iz kroga svoje družine s petimi otroki. 13. junija 1942 so ga ustrelili pred italijanskim strelskim vodom v Gramozni jami. Njegova žena, Nadina mama Marija, pa je

vso drugo svetovno vojno dajala za točišče ilegalcem.

Nada je že kot sedemnajstletno dekle pokazala neustrašnost in pogum pri ilegalnem delu za OF ter raznašala letake s pozivi k uporabi proti okupatorju. Temnega zimskega večera leta 1941 je s prijateljico padla v zasedo treh do zob oboroženih fašistov, ki so dekleti aretirali. Za Nado se je začela skoraj tri leta trajajoča kalvarija po italijanskih zaporih. V Trstu so jo zaprli v tržaške zapore, že naslednji dan pa so jo strpali v vagon in jo pod močno italijansko stražo do zob oboroženih fašistov prepeljali v Benetke. Tam je pristala v enem najbolj krutih zaporov. Bivala je v nemogočih prostorih, polnih mrčesa, prepojenih z vlago, mokroto umazanega morja in smradom kanalizacije. Po nekaj mesecih so jo premestili v Aquillo, kjer so jo po kapitulaciji Italije osvobodili pripadniki mednarodnega Rdečega križa.

Nada se je izčrpana popolnoma sama peš prebijala proti domu. Domov v Ljubljano je prišla šele leta 1944, tam je našla le mamo in mladoletnega brata Marka. Izvedela je, da je brat Vili padel v bitki za Drvar, obe sestri pa sta bili v partizanih do osvoboditve.

Nada je po vojni končala licej. Še danes govori tri tuje jezike in je bistrega duha. Službovala je v Ljubljani, zatem jo je pot z družino zanesla v Tolmin in Koper, kjer je ostala do sredine 70. let, zatem se je vrnila v Ljubljano. Vedno je bila zapisana športu. Občasno pa s ponosom pogleda veliko fotografijo svojega očeta Janeza Porente v prostorih Športnega društva Tabor v Ljubljani, kjer je preživela velik del ranega otroštva. **S. B.**

90 let  
Toneta Koviča

Tone Kovič se je leta 1931 rodil v Jevnici mami Leopoldini, ki je bila učiteljica, in očetu Avgustu, strojevodji. Osnovno šolo je do četrtega razreda obiskoval v Jevnici, zatem pa v Ljubljani na Ledini, kjer je šolo končal aprila 1941 in dobil spričevalo.

S partizani se je kot enajstleten fantič srečal že leta 1942. V narodnoosvobodilno gibanje ga je vključila mama Leopoldina, ki je bila članica okrajnega odbora OF Litija. Tako se je marca 1943 že pridružil kurirjem TV2. Opravljal je delo aktivista, kurirja in terenskega obveščevalca. V Jevnici je bil med ustanovitelji Pionirske čete, ki je bila odgovorna za prenos pošte, zaščito prehodov partizanov preko Save, sodelovali so tudi z ameriško misijo, ki je bila z radijsko postajo v Tujem grmu. Leta



1944 se je vključil v mladinsko organizacijo in leta 1945 v SKOJ.

Po vojni se je Tone Kovič ob študiju na Fakulteti za metalurgijo kot sekretar SKOJ udeležil kar štirih velikih mladinskih delovnih akcij. Gradil je proge Brčko–Banovići, Šamac–Sarajevo, Doboj–Banjaluka in avtocesto Zagreb–Beograd.

Po končani fakulteti se je zaposlil v Litostruji, kjer je bil direktor metalurških obratov. To obdobje pa zaznamujejo tudi številne družbenopolitične funkcije. Bil je poslanec v takratnem gospodarskem zboru republiške skupščine, pa odbornik v skupščini mesta Ljubljana. Po odhodu takratnega predsednika ljubljanske skupščine Mihe Košaka leta 1973 je bil Tone Kovič izvoljen za njenega predsednika do izteka mandata leta 1974, ko je bil ponovno izvoljen za polni mandat do leta 1978. Kot predsednik mestne skupščine je moral usklajevati interese kar petih ljubljanskih občin pri načrtovanju in začetku gradnje cestnih obvoznic, gradnji 13.000 stanovanj ali pa pri gradnji 43 osnovnih šol, 45 vrtcev, petih zdravstvenih domov in štirih domov za starejše občane s sredstvi, zbranimi s samoprispevkoma. Istočasno je opravljal še funkcijo predsednika Stalne konferenc mest Jugoslavije.

Po »županovanju« v Ljubljani je v republiški vladi dr. Antona Vrtaušev prevzel naloge sekretarja za industrijo, sledila sta direktorovanje namenske proizvodnje v Iskrinem podjetju Elektro zveze in sodelovanje v Iskrinem kolegiju. Leta 1987 je odšel v Stockholm na Švedskem, kjer je do leta 1991 opravljal delo direktorja predstavništva Gospodarske zbornice Jugoslavije.

Tone Kovič se je takoj po upokojitvi leta 1991 vključil v delo Zveze borcev. Bil je član predsedstva ZZB za vrednote NOB Slovenije. Je eden od ustanovnih članov Društva Zeleni prstan in dejaven član Mestnega odbora ZZB NOB Ljubljana. **Meta Verbič**

90 let  
Milke Žmavc

90 let je lani dopolnila Cerkevčanka Milka Žmavc, rojena Kavčič. Rodila se je v Rovtah pri Logatcu mami Pepci in očetu Janezu. V družini je bilo sedem otrok, Milka se je rodila druga. Danes poleg nje še živijo sestri Roza in Jožica ter brat Branko.

Kot pove Milka, otroška leta niso bila nič kaj lepa. Ker so sodelovali s partizani, oče pa je bil pri partizanih, so bili izdani, izdal jih pa ni nihče drug kot tamkajšnji župnik. Poleg Italijanov so bili v Logatcu na delu tudi okupatorjevi pomagači, belogardisti in črna roka. Župnikova izdaja jih je stala internacije. Italijani so očeta ujeli, domačijo požgali in družino poslali v taborišče, najprej na Rab in nato v Gonars, očeta pa pozneje v Dachau.

Trpeli so lakoto. Jedli so krmilno peso, in še ta je bila brez zabele. Domov so se vrnili do konca izstradani, bili so kost in koža. Povrh vsega so jim Italijani v Rovtah požgali še hišo, tako da so nekaj časa po vojni živeli pri sorodnikih v Logatcu. Potem so bili kot tako imenovani kolonisti naseljeni v Kadrence v Cerkevčaku, na Lievaldovo posestvo.

Milka se je leta 1964 poročila s Francem Žmavcem. V zakonu sta jima privekala na svet hči Dušica in



sin Dušan. Mož Franc je bil zaposlen, Milka pa je doma gospodinjala. Tako kot pokojni mož, dolgotrni predsednik PGD Cerkevčak, je bila tudi ona dejavna članica PGD Cerkevčak. Pela je v pevskem zboru kulturnega društva. Je članica društva upokojencev in vseskozi tudi članica Združenja borcev za vrednote NOB Cerkevčak.

Dokler je Milka zmogla sama v celoti poskrbeti zase, je živela doma, skupaj z sinom Dušanom, ko so ji začele pešati moči, je odšla v dom starostnikov. Tako že pet let živi v Domu Sv. Lenarta v Lenartu, kjer jo najpogosteje obiskujeta hči Dušica in vnukinja Liljana. Sicer pa je vesela vseh obiskov, še najbolj jo razveselijo obiski štirih vnukinj in vnukov in sedmih pravnukinj in pravnukov.

Kot je povedala ob našem obisku, jo pogosto obiščeta tudi brat Branko in sestra Jožica. V dneh napolnitve okroglega devetdesetletnega življenjskega jubileja je bilo obiskov nekaj več. Obiskal jo je tudi nečak Marjan, ki je župan Občine Cerkevčak in dejaven član Združenja borcev za vrednote NOB Cerkevčak. **Franc Bratkovič**

95 let  
Franciška Bere

Francišek Bera se je rodil 29. avgusta 1926 v kmečko-delavski družini v Zgornji Bistrici. Mladost je kmalu prekinila druga svetovna vojna. Konec septembra 1943 je bil vpoklican v delovno vojaško službo in nato v nemško vojsko. V njej je ostal do septembra 1944.

Ko je kot nemški vojak pred odhodom na fronto dobil dopust, je preko Avstrije pobegnil domov in se takoj povezal z odborom Oslobojilne fronte za Slovensko Bistrico, ki ga je vključil kot kurirja odseka narodne zaščite takratnega vojnega okraja Slovenska Bistrica.

Konec decembra 1944 je bil že borec Šerčerjeve brigade. Dodeljen je bil za kurirja legendarnemu komandantu Francu Severju - Franti. Bera je sodeloval tudi v bitki na Menini planini marca 1945 in zaključnih bojih na Poljani in Pliberškem polju maja 1945. Po zadnjih bojih na Koroškem je bil vključen v štab 3. jugoslovanske armade v Novem Sadu. Ker je bil edini hranilec družine, je bil kmalu demobiliziran.

Januarja 1947 je Francišek odšel na gradnjo železniške proge Šamac–Sarajevo. Kmalu je končal elektrotehniško šolo v Ljubljani in takoj prevzel vodenje elektroenergetskega sektorja v tedanjem Impolu. Leta 1956 je bil izvoljen za predsednika občine Slovenska Bistrica. Funkcijo je opravljal dva mandata, do leta 1963. Decembra 1976 je prevzel vodenje tozda Emmi Lesnina v Slovenski Bistrici in se pozneje upokojil.

V osamosvojitveni vojni za Slovenijo leta 1991 je sodeloval pri mobilizaciji pripadnikov 79. območnega štaba Teritorialne obrambe Slovenska Bistrica. Od leta 1993 je uspešno vodil domoljubno veteransko organizacijo Združenje borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica.

ca, v katero so vključene vse krajevne organizacije v občini Slovenska Bistrica ter občinske organizacije Makole, Oplotnica in Poljčane. V času njegovega predsedovanja se je število članov povečalo z nekaj sto na sedanjih 560 članov. Tako okrepljena in pomlajena borčevska organizacija uspešno ohranja tradicijo in vrednote narodnoosvobodilnega boja.

Francišek Bera je vzpostavil tudi sodelovanje z Zvezo koroških partizanov v Celovcu in spominskim društvom Peršman v Železni Kapli. Leta 2015 je bil član delegacije ZZB NOB Slovenije ob 70. obletnici izkrcanja zavezniških sil v Normandiji. V preteklem obdobju si je prizadeval za obnovo in ohranitev partizanske bolnišnice Jesen na Pohorju. Bera je odločen zagovornik sprave v slovenskem prostoru in pobudnik, da sta škof dr. Vekoslav Grmič in pater Bogdan Knavs v cerkvi pri Treh kraljih na Pohorju darovala mašo za vse padle partizane na Pohorju in žrtve vojne. Danes je častni predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica.

**Združenje borcev za vrednote NOB Slovenska Bistrica**

Žejen sem  
domače prsti

*Žejen sem domače prsti,  
prav v srce mi je suho.  
Kdaj se bom sklonil nad njo  
in jo vzela med prazne dlani?*

*Kdaj bom spet ogenj prižgal,  
pobožal tiho slamni krov,  
poljubil hleb in dobro sol  
in se pod lesenim stropom naspal?*

*Kdaj bom spet šel v čebelnjak  
in pipo nažgal in božal psa,  
bredel z roko med zrni prosa,  
sanjal ob sodih pod mrak?*

*O, da bi se vrnil na rodna tla,  
tja, veš, kjer hruška med,  
tja, veš, kjer so bele noči,  
tja, kjer je solz kot zvezda.*

**B. Rozman, oktober 1941**



## IMELI SMO LJUDI

Darko Žnidarčič -  
Teodor

Rodil se je 17. septembra 1927 v številni kmečki družini v vasi Strmec v občini Kanal ob Soči. Zaradi bolezni je že zelo zgodaj izgubil očeta in zatem še dom kot posledico bankrota. Z mamo, bratom in sestrama se je preselil v Gorenje Nekovo k sorodnikom, sam pa je moral, da je lahko pomagal družini in sebi ter da se je lahko šolal, oditi za hlapca k premožni družini na vasi, pozneje pa v bližnjo Furlanijo. Začela se je vojna. On in vsa družina so pomagali pri zbiranju blaga in informacij za prve partizanske enote od Kolovrata pa do Goriških brd. Kmalu je postal kurir in po kapitulaciji Italije je kot mlad partizan vstopil najprej v Briško-beneški odred, pozneje pa je bil razporejen v Vojkovo brigado. Konec vojne je dočakal v zaščitni enoti Bazoviške brigade v okolici Idrije. Med vojno mu je v bitki kot borec VDV padel tudi brat Ernest. Vsa vasa Gorenje Nekovo, kamor se je družina preselila, je bila popolnoma za narodno-osvobodilni boj, na kar je bil Darko zelo ponosen. Po osvoboditvi je po nalogu ljudske oblasti in z dovolilnicočasne anglo-ameriške uprave opravljal odgovorno nalogo kurirja med Gorico in Trstom. Sedež je imel v Ljudskem domu v italijanski Gorici. Občasno je pomagal tudi pri razpečevanju časopisa Primorski dnevnik vse do Bovca.

Zelo se je angažiral tudi pri protestih in demonstracijah v podporo priključitve slovenskega Primorja z Gorico in Trstom k matični domovini Jugoslaviji, zato je bil trn v peti italijanski in anglo-ameriški časni upravi. Bil je tarča več poskusov likvidacije, da o pretepih in ustrahovanjih ne govorimo. Po določitvičasne razmejitve leta 1947 je moral Gorico zapustiti in se je zato vrnil k družini, takoj zatem je postal miličnik in to delo opravljal vse do upokojitve. S pokojno ženo Ano si je ustvaril družino s štirimi otroki, za svojega je vzel tudi pastorka, čigar oče je padel kot partizan. Ves čas je bil družbeno in politično dejaven, bil je odličen strelec in dober šahist, o čemer pričajo številne medalje in priznanja. Bil je tudi dejaven častnik Zveze vojaških starešin. Za svoje medvojno in povojno delovanje je prejel več odlikovanj in priznanj. Ponosen je bil na svoje otroke, vnuke, vnučkinje, pravnuke in pravnukinje.

D. Ž.

## Danica Bole

Na Žalah smo se 15. novembra 2021 poslovili od Danice Bole, rojene Jelušič leta 1920 v majhnem zaselku Jeriše pri Kazljah na Krasu. Njeno otroštvo in osnovno šolanje je bilo pod močnim vplivom naraščajoče represije italijanskega fašizma nad slovenskim prebivalstvom.

Danica je bila najstarejši otrok, za njo so bili še štirje mlajši bratje. Oče je bil ustanovitelj političnega

društva Edinost v Štorjah, pozneje TIGR. Na podstrešju je imel skrite puške mavzer in pištole, ki jih je redno čistil v pričakovanju nove vojne. Septembra 1942 je družina prišla v stik s prvimi partizani na Krasu, ki so taborili na Velikem polju na Vrheh. Danica in brat Dušan sta vzpostavila stalno kurirsko zvezo med aktivisti v Trstu in partizani na Vrheh, prenašala sta literaturo in drugo blago za partizane.

V hiši so se ustavljali partizani, oskrbeli so jih s hrano, zdravili, tudi puške s podstrešja so izginjale z njimi. Med partizani je bil tudi od fašistov vrinjeni izdajalec Nedeljko, ki je terenske sodelavce partizanov



na Krasu izdal, zato sta bila oče in mati 13. februarja 1943 aretirana. Na kvesturi v Trstu so ju zasliševali in pretepali z žilavko tako, da sta morala drug drugega gledati med mučenjem. Ker nista ničesar izdala, so 6. marca aretirali Danico.

Očeta so po kapitulaciji Italije poslali še naprej v nemška taborišča, mati in Danica sta prišli domov decembra 1943 in naleteli na prazno hišo. Bratje so bili vsak po svoje zajeti v vojno viхро. Mati in Danica sta v domačem hramu naredili skrivni bunker, kjer sta skrivali partizane in opremo zanje, dekleta so živala partizanske kape in rdeče zvezde nanje. V hiši je bila vzpostavljena tajna javka komande mesta Sežana. Med zapori, partizanstvom in strahom pred nemškimi patroljami so dočakali dan, ko so s partizanskimi enotami krenili osvobajati Trst. Zaradi anglo-ameriške uprave na delu primorskega ozemlja se je Daničin aktivizem nadaljeval še dolgo po vojni. Danica ni nikoli poudarjala svojih zaslug v vojni, od nikogar ni zahtevala niti pričakovala nobenih privilegijev. Čeprav je s svojim kurirskim delom in prenašanjem zelo zaupne vojaške pošte veliko prispevala k osvoboditvi Primorske in njeni priključitvi k matični domovini, ob slovesu niso grmele vojaške salve bojevnici v poslednje slovo. In vendar bomo vedeli – ni treba nositi vojaške obleke, da si borec, predan, junaški in zmagovalec. Zahvala gre praporščaku krajevnega združenja Ljubljana Bežigrad, ki se je v imenu Zveze borcev s praporom Danici poslednjič poklonil.

Ljubica Jelušič

Benedikt Gregorčič  
- Beno

Benedikt se je rodil 18. oktobra 1926 v Šmarjah na Vipavskem. Oče, mati, hčeri Zorka in Vida ter Benedikt so živeli na manjši kmetiji. Petnajst let je bilo Benediktu, ko se je začela vojna. Vsa vas je sodelova-

la s partizani. Februarja leta 1943 pa so ga 16-letnega karabinerji aretirali in potem je spoznal različne zapore od Ajdovščine do Gradiške, daljnega Fossana in končno Trsta. Prestal je nečloveška mučenja, vendar ni ničesar izdal. Pobegnil je in kmalu po 8. septembru leta 1943, ko je kapitulirala Italija, je začel bojno pot v Gradnikovi brigadi, nadaljeval na Goriškem vojnem področju in v Bazoviški brigadi, kjer je postal najprej komandir voda in pozneje komandir čete.

Pred koncem vojne je bil dodeljen Kosovelovi brigadi in v bitki za Trst je postal namestnik komandanta bataljona. Po krvavih bojih in zasedbi mesta so silno razočarani partizani morali zapustiti Trst. Po demobilizaciji je najprej delal doma na kmetiji, nato pa pri Okrajni združni zvezi Gorica v Šempetru kot pospeševalec za kmetijstvo. V tem času je uspešno opravil šolanje na kmetijski šoli v Mariboru.

Leta 1953 se je poročil in z ženo sta zaživela skupaj šele, ko je dobil kadrovsko stanovanje. Delal je v kombinatu Živinopromet – MIP in tudi na Primorju-Exportu (Primexu). Ljudje, s katerimi je delal, so ga imeli radi, saj je bil Beno zelo preudaren, družaben in nekonflikten mož. Tudi med sosedi je bil cenjen, saj je deloval pomirjevalno in je pomagal reševati tudi kočljive težave.

Bil je član Zveze borcev in zelo dejaven predvsem v zvezi z ohranjanjem tradicij Goriškega vojnega področja in 9. korpusa nasplloh. Priznanja, ki jih je prejel, pričajo, kako je bil cenjen. Prejel je red za hrabrost, medaljo za zasluge za narod, spominski znak Komande Goriškega vojnega področja, zlato plaketto Janka Premrla - Vojka, plaketo NOB, medalji Gradnikove in Kosovelove brigade, priznanje Kmetijskega kombinata Vipava.

Tovariš Beno nas je zapustil 8. novembra 2021. Člani Zveze borcev za vrednote NOB in prijatelji smo mu hvaležni za njegov življenjski prispevek domovini (zahvala Borislavi Stegel za sliko in besedilo).

Dora Levpušček in Miran Pahor

## Jože Marmolja



V 92. letu starosti se je leta 2021 poslovil Jože Marmolja, predsednik Krajevne organizacije ZB Ivan Cankar v Novi Gorici. Rodil se je v Mirnu pri Gorici. Njegovo šolanje v mladosti so zaznamovale razgibane politične razmere tistega časa, predvsem »zadnja tuja vojaška okupacija slovenskega ozemlja«, kot je cono A Julijske krajine v svoji knjigi opisal dr. Cvetko Vidmar.

Gimnazijo je obiskoval v Gorici (v zavezniški okupacijski coni), nato v Šempetru pri Gorici (v Jugoslaviji). Šolanje je nadaljeval in z odličnim uspehom končal na Pomorski akademiji v Splitu, potem ko je praktični del šolanja opravil na šolski ladji Galeb, ki je s predsednikom Titom plula v Indijo. Po končani akademiji se je zaposlil na Oceanografskem inštitutu v Splitu. Na povabilo predsednika Občinske skupščine Nova

Gorica Joška Štruklja se je leta 1964 z družino preselil v domače kraje in na občini prevzel naloge v oddelku za družbene dejavnosti. Pozneje je na občini prevzel zahtevnejše naloge, najprej naloge načelnika za gradbene in komunalne zadeve, nato načelnika za notranje zadeve. Leta 1977 je bil imenovan za člana meddržavne komisije za zakoličenje državne meje z Italijo, ki je bila sprejeta z Osimskimi sporazumi. Njegovo odlično znanje italijanskega jezika so znali uporabiti tudi na generalnem konzulatu Slovenije v Trstu, kjer je bil nekaj časa honorarno zaposlen. Po upokojitvi se je pretežno posvečal svoji družini in delu v borčevski organizaciji.

Bil je umirjen človek in se ni silil v ospredje, svoje delo pa je vedno opravljal skrajno vestno, strokovno in temeljito. Kot poštenega človeka, ki je bil vedno pripravljen pomagati, se ga bomo spominjali njegovi sodelavci, predvsem pa člani borčevske organizacije v Novi Gorici.

Miloš Ložič

## Rezka Paderšič



Čisto nepričakovano je leta 2021 iz borčevskih vrst odšla dolgoletna članica in borka za vrednote narodnoosvobodilnega boja v pravem pomenu besede, za katere sta dala življenje njen oče Rudolf in stric Vinko Paderšič - narodni heroj.

Rudi Paderšič se je za odpor proti okupatorju opredelil že poleti leta 1941. Že avgusta 1941 je postal sekretar rajonskega odbora OF za Brusnice in Gabrje. Stric Vinko je v februarju 1942 prišel na Dolenjsko in se takoj vključil v dejavnosti OF. Skupaj sta spodbudila odpor v Podgorju in mladeniče iz Podgorja napotila v 1. dolenski partizanski bataljon. Batreja in Rudolf sta posebno zaslužna, da je Črtova četa s 23 borci 30. marca že 13. maja 1942 prerasla v Gorjanski bataljon z več kot 130 borci.

Pri hiši so tri ženske ostale same – stara mama, mama in sedemletna Rezka – toda hiše ni bilo, bilo je zgolj pogorišče. Prvič so Italijani ob pomoči domačih hlapcev požgali domačijo po Vinkovi junaški smrti, drugič pa so že naslednji dan v spremstvu izdajalskih domačinov povsem izropali domačijo. Belogardisti domačini so hoteli celo težko bolnega starega očeta s posteljo vred vreči v ogenj, kar je preprečil italijanski častnik.

Po vojni se je Rezka zgodaj vključila v delo mladinske organizacije v vasi in Brusnicah. Udeležila se je tudi mladinskih delovnih akcij. V borčevski organizaciji je začela zelo zgodaj delovati kot članica odbora krajevne organizacije. Predvsem je njena zasluga pomlajevanje krajevne organizacije z včlanjevanjem mlajših in svojcev borcev. Po upokojitvi pa je prevzela vodenje krajevne organizacije v Brusnicah kot predsednica v dveh mandatnih obdobjih.

Najtežje ji je bilo, ko je ostala nemočna in sama ob krivici, ki sta ji jo storili župnija Brusnice in domo-

branska Nova zaveza, ko so na spominske farne kamne v Brusnicah zapisali tudi ime njenega očeta kot žrtev partizanov. Zahtevala je izbris očetovega imena. Ne tednji dušni pastir brusniške fare in ne nasledniki ter novomeški škof niso našli opravičila za nesramno provokacijo. Pravo razočaranje pa je doživela, ker so jo pustili na cedilu tovariši iz vodstva borčevske organizacije v Novem mestu.

S. B.

## Štefanija Uranjek



Neustavljivo se redčijo vrste naše-ga članstva, ki so občutile grozote druge svetovne vojne. Med njimi je bila tudi Štefanija Uranjek (1929–2021), vsem bolj poznana kot Jugova Štefka. Nazadnje smo jo obiskali za 90. rojstni dan predstavniki KO ZB za vrednote NOB Fram in KO za vrednote NOB Hoče - Slivnica. Tedaj nas je v krogu svojih dragih še polna življenja z radostjo sprejela. Ob odhodu je bila želja vseh, da se ob podobni priliki spet snidemo. Žal se slednje ni izpolnilo, saj je izgubila bitko z boleznijo malo pred 92. rojstnim dnevom.

V govoru, prežetem s čustvi, bratovsko ljubeznijo, spoštovanjem in pripadnostjo, je Alojz Pristavnik v poslednjih besedah zapisal, da je miren in spokojen jesenski dan obetalo jutro v soboto 2. oktobra. Sončni žarki so že božali Jugovo domačijo v Šestdobah, a v njej se je takrat za vedno poslavljala od tega sveta in svojih domačih naša sestra, mama, oma in teta, Jugova Štefka.

Njena življenjska pot je bila polna preizkušenj in odrekaj. Okupator je njeni družini v drugi svetovni vojni požgal dom, izgubili so očeta, Štefka je postala vojna sirota. Kot najstarejši otrok je zaradi bolehnosti mame hitro prevzela skrb za dom, brate in sestro. Z nesebičnim odpo-vedovanjem je pripomogla k doseganju njihovih življenjskih ciljev.

Življenje ji ni prizanašalo niti pozneje, saj je zaradi prezgodnje smrti mame in moža znova sama prevzela skrb za svoja mladoletna otroka, hčer Darinko in sina Branka. Oba sta ji njeno dobroto vračala tako, da sta ji omogočila lep in miren preostanek življenja.

Našo organizacijo z Jugovo Štefko in njeno domačijo povezujejo posebne vezi, stkane s krutimi dogodki, ki jim je komaj 15-letno dekle bilo priča. S spominsko slovesnostjo se vsako leto spomnimo domačih na Jugovem kakor tudi drugih domoljubov, ki so 22. septembra 1944 na tem mestu izgubili življenja.

Ganljivega pogreba gospe Štefke se je udeležilo veliko število ljudi in ji tako izrazilo svoje globoko spoštovanje.

Zdenka Čretnik



## IMELI SMO LJUDI

## Meta Bajec



Meta Bajec se je rodila 23. marca 1938 na Rakeku. Svojo delovno pot je začela v upravnih in strokovnih službah v občini Ljubljana Center, nadaljevala na različnih pomembnih in zahtevnih delih v Izvršnem svetu Republike Slovenije, bila spoštovana v ekipi za izgradnjo UKC Ljubljana in med drugim opravljala profesionalne naloge v predsedstvu RK SZDL Slovenije.

Po osamosvojitvi Slovenije se je vrnila na Rakek in se vključila v družbenopolitično življenje kraja ter v krajevno organizacijo Zveze borcev za vrednote NOB Cerknica na Rakeku, kjer je postala vodja, organizatorica dela in pobudnica premnogih akcij. Njena in posledično zasluga odbora je, da se je kljub hudemu nasprotovanju v obdobju po osamosvojitvi 13. marec 1942, dan odhoda rakovških fantov v partizane, ohranil kot praznik krajevnosti Rakek, s tem pa se ohranja tudi trajni spomin na padle in umrle borce Rakovške čete in kraje Rakeka, Unca, Ivanjega sela in Laz, ki so s svojo podporo narodnoosvobodilnemu gibanju omogočili nastanek slovenske države. K sodelovanju pri pripravi vedno dobro obiskanih spominskih proslav in komemoracij je pritegnila Osnovno šolo Jožeta Krajca Rakek, KUD Rakek, folklorne, glasbeno šolo, godbo, pevske zборе in mnogo drugih. Bila je tudi nosilka dejavnosti ob izdaji brošur, zbornikov in razstav na temo narodnoosvobodilnega boja in Rakovške čete kakor tudi organizatorica številnih izletov in obiskov spominskih proslav, kot so Dražgoše, Jelenov žleb, Ogenjca, bolnica Franja, Pohorje in taborišča Rab, Auschwitz, Ravensbrück in Ljubelj. Njeno najpomembnejše delo sta postavitev grobišča padlim borcem za svobodo v NOB na pokopališču na Rakeku in vsebinsko enaka plošča na spomeniku padlim v NOB pred železniško postajo na Rakeku. Za svoje požrtvovalno delo je bila večkrat odlikovana. Poudarjamo red zaslug za narod s srebrno zvezdo, ki ga je prejela v času Federativne ljudske republike Jugoslavije, ko je odlikovanja podpisoval Tito osebno, ter srebrno plaketo in priznanje OF, ki ju je prejela od ZZB za vrednote NOB Slovenije. Meta ni nikoli spreminjala svojega pogleda na svet in je vedno rekla bobu bob: fašizmu fašizem in jansizmu jansizem. Taka je bila in taka bo v našem spominu ostala za vedno. Od nje smo se poslovili lani.

Drago Frlan

Terezija Korelc -  
Rezka

Rodil se je 7. aprila 1926 v Sodražici v delavski družini, očetu mizarju iz Gorenjske in mami iz Notranjske. V družini je bilo šest otrok in Terezija je bila najstarejša. Že leta 1941 je pomagala očetu pri zbiranju blaga za partizane. 15. maja 1942 se je Šerčerjevemu bataljonu pridru-

žila kot borka. V italijanski ofenzivi 1943 so jo ujeli in z materjo odpeljali v taborišče na Rab, od tam pa v Gonars. Kot mladoletno so jo izpustili domov in po kapitulaciji Italije se je pridružila 9. brigadi, ki so jo ustanovili v Kočevju.

Tu je spoznala bodočega moža Pavla Korelca - Tarzana, ki je prišel iz Gubčeve brigade in postal komandant bataljona v katerem je bila Rezka sekretarka SKOJ z opravljenim tečajem v Kočevju. V bojih je bila neustrašna in večkrat vzor moškemu delu borcev.

Pri napadu na postojanko na Občinah pri Trebnjem je bila ranjena v levo nogo. Odpeljali so jo v Podturn, kjer so ji hoteli nogo amputirati, vendar se je uprla in ruski zdravnik jo je v Rogu pozdravil. V partizanski bolnici je ležala na isti postelji kot pred njo mož Pavle. Z letalom so jo odpeljali na okrevanje v Italijo - v Altamuro, od koder



se je po vojni z ladjo vrnila v Split in nato domov, kjer se je srečala z možem, s katerim se je poročila 25. decembra 1944 v Čepljah.

Takoj so jo kot kadrovika s činom kapetana poklicali v 4. armada in kmalu poslali v vojno upravo v Opatiji, kjer je vodila kadroviski oddelek za vse enote na območju cone B.

Ko se je deaktivirala, je odšla za možem v Celje, kjer je na Okraju mesta Celje vodila kadrovisko službo, in kmalu odšla za možem v UDBO. Nato sta službo opravljala v Grosupljem, Kočevju, na Jesenicah, v Tolminu in Ljubljani. Leta 1948 sta prišla v Koper, kjer je Pavle odgovarjal za mejo v Vojni upravi Koper, Rezka pa je bila v službi na Okraju Koper in nato do upokojitve referentka na vojnem odseku.

V zakonu so se jima rodile štiri hčere, in sicer v Kočevju, Grosupljem, Tolminu in Kopru, kar kaže na njuno razgibano in odgovorno delo pri gradnji in razvoju domovine. Terezija je bila dvakrat odlikovana z odlikovanjem za hrabrost in z odlikovanjem za zasluge za narod.

Vojko Vodopivec

## Hrabro Sterdin



Osmega junija 2021 se je za vedno ustavilo plemenito srce dobrega gospodarstvenika, našega tovariša in prijatelja Hrabra Sterdina. Rodil se je 16. januarja 1927 v zaselku Recenjaki blizu Lovrenca na Pohorju. Že kot mlad fant se je vključeval v napredna in revolucionarna gibanja. Kot dijak meščanske šole se je že marca 1941 prvič pridružil demonstracijam v Mariboru proti pristopu takratne vlade k trojnemu paktu. Po smrti bratranca Srečka Puca, člana KPS,

je sklenil je sodelovati z OF in nadaljevati osvobodilni boj v Mariboru. Leta 1944 se je vrnil na svojo kmetijo, kjer naj bi pomagal kmetovati sestri, saj se je njegov starejši brat odločil za sodelovanje v partizanih. Tudi v tem času ni pretrgal svojih vezi z narodnoosvobodilnim bojem in je kljub delu na kmetiji sodeloval s partizani, predvsem še z vojnim referentom marenberškega okrožja - Ivanom. Številnim je pomagal, da so odšli v partizanske brigade. 22. avgusta 1944 je Lovrenc na Pohorju osvobodila Šerčerjeva brigada. V tem času je Hrabro ves čas sodeloval z zaščitno enoto. Po približno dveh mesecih svobode so Nemci znova zasedli Lovrenc. Takoj so začeli preiskovati okolico, kjer so živeli Hrabrovi starši. V preiskavi so našli skladišče, ki so ga uporabljali partizani, zato so starše takoj odpeljali v gestapovske zapore v Mariboru, hišo so gestapovci popolnoma izpraznili in zapečatili. Po zaslišanju je Hrabrov oče pristal v koncentracijskem taborišču Dachau, sestri pa sta postali partizanki.

Leta 1949 je bil Hrabro po dekretu poslan kot predavatelj strokovnih predmetov na Industrijsko kovinarsko šolo na Muti. Pot ga je vodila tudi v Radlje, kjer je služboval kot predsednik izvršnega sveta občine Radlje in leta 1982 postal tudi predsednik skupščine občine. Pot odličnega gospodarstvenika je Hrabro končal v gradbenem podjetju Kograd Dravograd, kjer se je po 41 letih in pol tudi upokojil.

Za ves vložen trud je prejel številna priznanja. Najbolj ponosen je bil na red dela z zlatim vencem, prejel pa je tudi zlato plaketo ZZB NOB Slovenije. Bil je ponosen večletni predsednik in častni predsednik Pihalnega orkestra Muta, častni član Prostovoljnega gasilskega društva Muta, član Društva partizanskih kurirjev in vezistov Štajerske.

Hrabro je bil član ZB že od njene nastanka. Na Muti si je ustvaril dom in družino. Z ženo Marjeto sta vzgojila in izšolala hčer Tatjano.

Marija Tandler

## Zvončki

Zvončki tvoji, ljuba moja,  
Pesem so o domovini,  
O prekrasni, zlati, moji  
Ljubljeni edini.

In če ona ni več taka,  
Kot je nekdaj bila,  
Naša jo ljubezen gorka  
Spet bo prenovila.

Da le ve, da zvončki beli  
Vedno še cvetijo,  
Da še vedno glav'ce nežne  
V vetrcu drhtijo,

Pa je srce moje lažje,  
Lepše misli moje,  
Saj v daljavi vidim rasti  
Drobne cvetke svoje.

Milka Povše

10.3.1944 v taborišču Ilseburg

## KULTURA Partizanski pevski zbor

## Kantata »Hej, partizan«

Kantata »Hej, partizan« je skladatelj, univerzitetni profesor in dirigent Radovan Gobec napisal v partizanih, ko je deloval kot kulturnik in zborovodja Kozjanskega odreda. V njej je prepletel napeve partizanskih pesmi in jih združil v glasbeni oris vojnega dogajanja od upora proti okupatorju prek boja vse do zmage. Kantata je bila prvič izvedena 21. julija 1945 v Unionski dvorani v Celju pod taktirko avtorja Radovana Gobca, zadnjič pa leta 1981.



Zbrane je na koncertu nagovoril predsednik ZZB NOB Slovenije Marijan Križman.

Partizanski pevski zbor je začel v letu 2020 izvajati cikel koncertov, s katerim se želi pokloniti svojemu nekdanjemu dirigentu. 29. februarja 2020 je uspešno izvedel premiero v Kulturnem domu v Novi Gorici, nato pa je bil cikel iz znanih vzrokov prekinjen in se je nadaljeval šele oktobra letos z izvedbo kantate v baziliki na Sveti gori. Zadnji koncert je bil v Kulturnem centru Janeza Trdine v Novem mestu, kjer je zbor 22. decembra lani gostoval na povabilo Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto. Na koncertu, ki je bil organiziran v okviru prednovoletnega festivala v

lidski pevski zbor, decembra leta 1971 pa je dobil današnje ime. Pevski zbor vodi profesor Iztok Kocen, vsestranski glasbenik in eden vidnejših predstavnikov najmlajše generacije slovenskih dirigentov.

Poslanstvu Partizanskega pevskega zbora sta negovanje spomina na partizansko pesem in pesmi odpora kot prispevek h kulturi našega naroda, ki izvira iz narodnoosvobodilnega boja za svobodo, ter varovanje partizanske pesmi kot kulturne dediščine. Vizija zbora pa je z javni-

mi nastopi ohraniti pesmi odpora in izvorne partizanske pesmi za sodobnike in mlajše rodove, kar mu gotovo odlično uspeva. To so pevci dokazali tudi pred občinstvom na prednovoletnem koncertu v Kulturnem centru Novo mesto.

Uvod v lep in prijeten glasbeni večer se je začel s kantato v petih stavkih Radovana Gobca »Hej, partizan« in nadaljeval s pesmima Karla Destovnika - Kajuha »Samo en cvet« in »Bosa pojdiva, dekle, obsoorej«, ki ju je uglasbil Rado Simoniti. Obiskovalci so poslušali tudi Kajuhovo pesem »Stara žalostna«, ki jo je uglasbil Iztok Kocen, sledil



Poslušalci so poslušali tudi pesmi Kajuha in ruske pesmi.

sodelovanju z vlado mesta Moskva, je Partizanski pevski zbor nastopil z orkestrom in solistoma, sopranistko Gajo Sorč in baritonistom Markom Erzarjem, ter pod taktirko dirigenta Iztoka Kocena.

Partizanski pevski zbor je bil ustanovljen 20. aprila 1944 v vasi Planina pod Mirno goro nad Semičem in se je ob ustanovitvi imenoval Invalidski pevski zbor ali po domače Pojoča četa. Prvi zborovodja je bil prof. Karol Pahor, ki je izmed okrevajočih ranjencev v partizanski bolnišnici izbral prvih sedemnajst pevcev. Pred deseto obletnico se je preimenoval v Partizanski inva-

je še izbor tradicionalnih ruskih pesmi Moskovski večeri, sicer delo skladatelja Scotta Richardsa. Večer se je s stoječimi ovacijami in aplavzom poslušalcev končal s pesmijo pesnika Leva Svetka - Zorina »Vstala Primorska«, ki jo je uglasbil Rado Simoniti.

V uvodu je prisotne pozdravil mag. Dušan Černe, predsednik Združenja borcev za vrednote NOB Novo mesto, kot gost večera pa je občinstvo nagovoril predsednik Zveze združenj borcev za vrednote NOB Slovenije Marjan Križman.

**Darko Pucelj, foto: Zdravko Damjanovič in Ladislav Zupančič**

## Ne pozabite nas

Knjiga Ne pozabite nas je izšla junija 2021 v samozaložbi v nakladi 100 izvodov. Izdala sta jo Metka in Franc Podjed. Oblikovala in tiskala jo je založba Medium Žirovnica. Izposodite si jo lahko v Knjižnici Blaža Kumerdeja na Bledu, ali pa jo preberete na [https://issuu.com/medium\\_zirovnica/docs/metka\\_in\\_franc\\_podjed\\_-\\_ne\\_pozabite\\_nas](https://issuu.com/medium_zirovnica/docs/metka_in_franc_podjed_-_ne_pozabite_nas).



## NAGRADNA KRIŽANKA

Geslo križanke napišite na dopisnico in jo pošljite na naslov ZZB NOB Slovenije, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana, s pripisom »nagrada križanka« ali pošljite na elektronski naslov: svobodna.beseda@zsb-nob.si do 15. februarja 2022. Trem izžrebanim reševalcem bomo podarili knjigo.

Izžrebanji reševalci križanke iz 74. številke časopisa Svobodna beseda

## 1. Aleš Zajc

Spodnji Stari Grad 36, 8270 Krško

## 2. Anton Potočnik

Stražišče 23a, Ravne na Koroškem

## 3. Manca Časar

N. Tesle 16, 1230 Domžale

## Rešitve križanke:

IZDAJALKA, KOREOGRAF, URARKA, NE, AŽ, ARHAR, PENGOV, ULA, KATAFALK, ORKAN, OLEANDER, ŠKARTOC, SPOR, IHANKE, TAKA, MARENJI, NJASA, UP, AKE, EOL, OBTOČILA, ČAMER, OAKIE, ROT, DORKA, TRIENIJ, OBRI, ORLEK, VI, ZO, PUŠKOMITRALJEZEC, SKITKA, OA, REŽIM.

## Geslo:

DRAŽGOŠKA BITKA.

## SVOBODNA

BESEDA je glasilo ZZB za vrednote NOB Slovenije za domoljubna, socialna, gospodarska, politična, zgodovinska in kulturna vprašanja doma in po svetu. Izhaja vsak zadnji petek v mesecu.

## Izdajatelj: ZZB za vrednote NOB Slovenije

Zanj: Marijan Križman, predsednik

## Uredniški odbor: Aljaž Verhovnik (predsednik)

dr. Martin Premk, dr. Maca Jogan, Metka Mencej, Mitja Meršol, dr. Nevenka Troha

## Odgovorni urednik: Janez Alič

telefon: 041 686 322

## elektronski naslov:

svobodna.beseda@zsb-nob.si

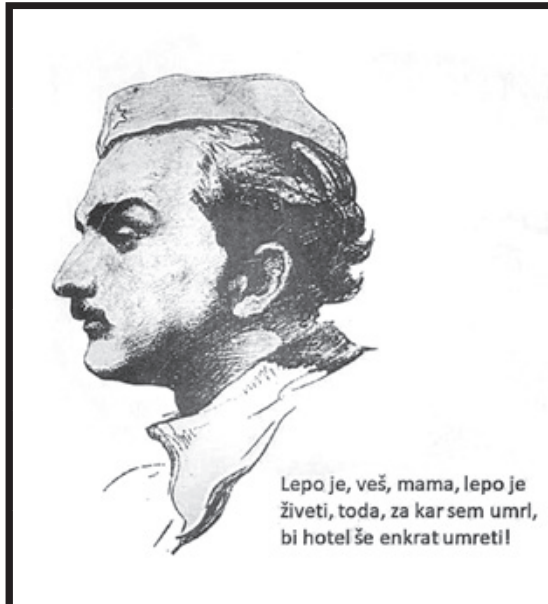
## Oblikovanje: Vid Brezočnik

## Jezikovni pregled: Mirjam Furlan Lapanja

## Naslov uredništva in naročnin:

ZZB za vrednote NOB Slovenija, Einspielerjeva ulica 6, 1000 Ljubljana  
telefon: (01) 434-44-45; fax: (01) 434-41-17  
romana.jemec@zsb-nob.si

VSAK OD UMIŠLJENIH KROGOV NA ZEMELJSKI POVRŠINI, VZPOREDEN EK-VATORJU				PREVOZNO SREDSTVO	GESLO 1	SL. PARTIZANSKI GENERAL (BOJAN STJENKA)	OSEBNI ZAIMEK SREDNJE-GA SPOLA	RODILNI ORGANI	SLOVENSKI NOVINAR IN POET BABAČIČ	DRAGO FLIS	NASPROTJE LJUDSKOSTI	NERESNIČNOST, NESTVARNOST	BANJA	
TANKA OZONSKA PLAST V ATMOSFERI														
ZMEDE-NOST, ZMOTA, ZABLODA									ZMRZNJE-NA VODA					
NEMŠKA PISATE-LJICA SEIDEL							ZAMISEL						VELIKA SLADICA	
PROSTOR ZA DE-JAVNOST ZAKONSKA ZVEZA									VERSKO ČEŠČENJE BRITAN. DRAMATIK (JOE)					
PREPROGA ALI ODEJA PLETENA IZ LOČJA ALI TRSTIKE	VELIKO PRESENE-CENJE	TKALSKA PLAČA	TEKOČA MAŠCOBA	RJOVENJE	USTNI IZRASTEK SLOVEN. IGRALEC (BORIS)									
						SLOVEN-SKA TISKOVNA AGENCIJA				DELOVNO PODROČJE MINISTRA				
						UGASKI NEKD. FIN TEKAČ (LASSE; IZ: REVNI)			BESEDILO IT. SKLA-DATELJ IN VIO-LINIST					
OVINEK, SERPEN-TINA														
GESLO 2														
	GIBANJE PO ZRAKU				RAVEN, GLADINA BOŽJI SEL, KRILATEC			ZADNJK, RITNIK SLOVEN-HRVAŠKI POLOTOK					HRVAŠKI GLASBE-NIK DEDIČ	VOJAŠKI SPOPAD
	VRSTA, BAŽA													
ZLATKO SUGMAN			JAKOB ALJAŽ FR. RELIST (IZ ČRK: BELO)		OBMOČJE, PODROČJE					VOJAŠKO POVELJ-STVO				
					JAHANJE									
VKLJUČE-NOST										BARVA KOŽE, POLT	DROG PRI VOZU, RIDOVNIK	RAFKO IRGOLIČ		
												IVAN ČARGO		
BRAZIL-SKO VELE-MESTO				NOSILCI DEDNIH LASTNOST	DEGAS EDGAR			PRIPAD-NIK TITOIZMA	EVA LONGYKA					
POŽREŠ-NEZ						JERNEJ KOT OTROK								
RAZPRE-DELNICA						BRITAN. IGRALKA IN PEVKA PAIGE						NIKOLAJ ASEJEV		



## UTRINKI

## Še pomnite

27. januarja 1942 se je začel igmanski marš. V hudi zimi se je 1. proletarska brigada s tem pohodom čez planino Igman mimo Sarajeva premela iz obkolitve. Zaradi zamisli pohoda, velikih naporov pohodnikov, težkih razmer in vojaške discipline na pohodu je igmanski marš postal eden od legendarnih dogodkov narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov pod vodstvom maršala Tita. Najmlajši udeleženec pohoda je bil takrat enajstletni Albin Pi-bernik, ki so ga okupatorji skupaj



Proslava na Igmanu

z njegovo zavedno družino izselili v Srbijo, tam pa so se vsi člani družine pridružili partizanom.

27. januarja 1945 je Rdeča armada osvobodila koncentracijsko



Auschwitz-Birkenau leta 1945

in uničevalno taborišče Auschwitz. V njem je bilo po ocenah zaprtih najmanj 1,300.000 ljudi in ubitih najmanj 1,100.000 ljudi. Auschwitz je zaradi vseh grozot postal naj-zloglasnejše nacistično taborišče smrti in dan njegove osvoboditve, 27. januar, so Združeni narodi razglasili za dan spomina na žrtve holokavsta, taborišče pa je kot muzej pod zaščito UNESCO.

6. januarja 1944 se je začel pohod 14. divizije na Štajersko. Več kot 1100 borcev in bork se je odpravilo na Štajersko, kamor

so po hudih bojih prispeli konec februarja 1944.

Od 9. do 11. januarja 1942 se je partizanski Cankarjev bataljon v Dražgošah boril proti nemškimi SS-policijskim silam. Kljub premoči Nemcem ni uspelo prodreti v vas, po umiku partizanov pa so pobili 41 domačinov in vas požgali.

8. januarja 1944 je Winston Churchill poslal maršalu Josipu Brozu Titu pismo, v katerem mu je sporočil, da odpoveduje podporo četnikom Draže Mihailoviča in da bo podpiral samo narodnoosvobodilno gibanje.



Spomenik na Osankarici

8. januarja 1943 so nemške sile obkolile in napadle partizanski Pohorski bataljon. Ta se je v junaškem boju boril do zadnjega borca in borka.

3. januarja 1943 so se v Rimu sešli predstavniki nemških in italijanskih oboroženih sil in sprejeli načrt za operacijo Weiss oziroma četrto ofenzivo proti jugoslovanskim partizanom, znano tudi kot »bitka na Neretvi« in »bitka za ranjence«. Napadi nemških, italijanskih, ustaških in četniških sil na partizane so se začeli 12. januarja 1943.

16. januarja 1945 je jurišna četa 31. divizije 9. korpusa pri vasi Lipa na Krasu napadla bataljon SS-divizije Prinz Eugen in ga popolnoma porazila. Boj jurišne čete je v romanu Ukana umetniško prikazal pisatelj Tone Svetina.

19. januarja 1945 se je začel napad 30. divizije 9. korpusa na Trnovo pri Gorici. Po dvodnevni bojih je bila fašistična postojanka uničena.

20. januarja 1945 se je v Cerknem začelo partizansko smučarsko tekmovanje, znano kot »partizanske smučine«. Bilo je edino tovrstno smučarsko tekmovanje v okupirani Evropi.



Prireditev v Cerknem leta 2019

14. januarja 1943 se je v Casablanci v Maroku začela konferenca med Churchillom in Rooseveltom, na kateri sta se dogovorila za invazijo v Evropo in načelo brezpogojne kapitulacije Nemčije. 31. januarja 1943 se je v Stalingradu predal nemški feldmaršal Friederich Paulus, poveljnik nemške 6. armade.